

Donetsk ve Luhansk Örneği Üzerinden Devletlerin Tanınması Konusuna Disiplinlerarası Bir Bakış^{1 2 3}

Şaduman Ceren MABOÇOĞLU⁴

Başvuru Tarihi: 22.12.2023

Kabul Tarihi: 30.05.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Son yıllarda uluslararası alanda yaşanan güncel gelişmeler, devletlerin tanınmasına ilişkin tartışmaları yeniden gün yüzüne çıkarmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının akabinde önce eski Sovyet devletlerinin uluslararası topluma kabulüyle başlatılabileceğimiz bu farklılıklar ve tartışmalar Yugoslavya'nın bir hayli sancılı olan parçalanma sürecinde en üst noktaya ulaşmıştır. Zira Yugoslavya'dan ayrılan devletlere getirilen yeni koşullar, tanıma kurumunun teoride baskın olan bildirici niteliğine ilişkin şüpheleri artırmış; kurucu görüşün ise elini güçlendirmiştir. Diğer taraftan, uluslararası literatürde, tanıma konusuna ilişkin birçok çalışmanın genellikle tanımanın kurucu veya bildirici nitelik taşıyıp taşımadığına odaklanması, tanımanın uygulamadaki boyutunu arka plana itmiştir. Ancak uygulamaya baktığımızda devletlerin tanınması görüldüğü kadar basit bir süreç değildir. Bu süreç, hukuki niteliklerin yanında politik-ekonomik anlamlar da barındırmaktadır. Bu nedenle kapitalist devlet formunun geçmişten bugüne geçirmiş olduğu dönüşümlerin, uluslararası hukuktaki yansımalarıyla birlikte tanıma konusuna etkisi büyüktür. Kosova'nın tek taraflı olarak Sırbistan'dan ayrılması ise tanımanın bu yönünü, diğer bir deyişle emperyalist politikalarla olan bağına gözler önüne sermiştir. Günümüzde uluslararası gündemi işgal eden güncel sorunlar arasında yer alan Donetsk ve Luhansk'ta yaşanan gelişmeler de Kosova örneğinden hareket eden emperyalist politikaların bir sonucudur. Batılı devletlerin Kosova'da yaptığı gibi Ukrayna'da tanıma kurumu, Rusya tarafından bölgesel çıkarları gerçekleştirmek amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca, 11 Eylül saldırılarından sonra ABD emperyalizmi tarafından daha çok başvurulan işgal hukukuna başvurma yöntemi, bölgesel gücünü yeniden tesis amacı taşıyan Rusya tarafından Ukrayna'da kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası hukukun dönüşümü, devletlerin tanınması, emperyalizm, Donetsk ve Luhansk

Atf: Maboçoğlu, Ş. C. (2024). Donetsk ve Luhansk örneği üzerinden devletlerin tanınması konusuna disiplinlerarası bir bakış. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 727-750.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Bu çalışma "Teoride ve Uygulamada Devletlerin Tanınması" adıyla yazılmakta olan doktora tezinden türetilmiştir."

³ "Donetsk ve Luhansk Örneği Üzerinden Devletlerin Tanınması Konusuna Disiplinlerarası Bir Bakış" başlıklı makalemde danışman hocamın isminin yazar olarak bulunmasından feragat ettiğini bildiririm.

⁴ Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi İdari Bölümler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, saduman.mabocoglu@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0966-0473

An Interdisciplinary Perspective on the Recognition of States through the Case of Donetsk and Luhansk

Şaduman Ceren MABOÇOĞLU⁵

Submitted by: 22.12.2023

Accepted by: 30.05.2024

Article Type: Research Article

Abstract

Recent developments have brought the debate on the recognition of states back to surface. Starting with the admission of former Soviet states to the international community, debates reached the highest point during the Yugoslavia's disintegration process. New conditions imposed on the states, seceded from Yugoslavia raised doubts about declaratory nature of recognition, which was dominant in theory, and strengthened the hand of constitutive theory. Many studies on recognition have focused on whether recognition is constitutive or declaratory, which has pushed the practical dimension of recognition into the background. However, in practice, the recognition of states is not a simple process as it seems. It has political-economic meanings, along with legal ones. The transformations that the capitalist state form has undergone in history, together with its reflections in international law, have a great impact on the issue of recognition as well. The unilateral secession of Kosovo from Serbia has revealed this aspect of recognition, in other words, its connection with imperialist policies. The developments in Donetsk and Luhansk, which are among the current issues on the international agenda today, are also the result of imperialist policies based on the Kosovo example. As the Western states did in Kosovo, the notion of recognition was used by Russia in Ukraine to realize its regional interests. The method of resorting to the law of occupation, which was more frequently used by US imperialism after the September 11 attacks, has been used by Russia in Ukraine in order to reassert its regional power.

Keywords: Transformation of International Law, Recognition of States, Imperialism, Donetsk and Luhansk

⁵ Ankara Hacı Bayram Veli University - Institute of Graduate Programs - International Relations (Department) - International Relations (Program), saduman.mabocoglu@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0966-0473

Giriş

Egemenlik kavramı tarihsel olarak Avrupa egemenliği altında şekillenmiş, kapitalist üretim ilişkilerinin Sanayi Devrimi'nden sonra artan etkisiyle, Avrupa dışı toplumlarla ilişkilerin yürütülmesinde uluslararası hukuka olan ihtiyaç artmıştır. Bu çerçevede tanıma kurumu, Avrupa dışı toplumların statülerinin belirlenmesinde önemli bir kavram olarak yerini almıştır.

19. yüzyıldan itibaren, tanımaya ilişkin hususlarda Avrupa'daki ittifaklar, uluslararası örgüt benzeri yapılar veya büyük güçler kolektif hareket etmiştir. Onların vasıtasıyla yeni devlet oluşumlarına ilişkin kurallar koyulmuş; yeri geldiğinde ise bu kuralların yanına belirli koşullar getirilmiştir (Crawford, 2006, s.14-17). 19. yüzyıldaki tanınmanın kurucu etkisi, Avrupalı olmayan devlet olma iddiaları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmuş; Avrupa devletlerinin dışlayıcı ve subjektif devlet görüşleriyle, Avrupa'daki devletler kulübünün parçası olmayan halklar egemenlik kavramından mahrum bırakılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Paris Barış Konferansı, tanınma sürecine ilişkin öncekilerden farklı bir uygulamayı gündeme getirmiştir. Milletler Cemiyeti'yle (MC) evrensel bir kolektif tanıma yönünde önemli bir adım atılmış; MC'ye üye olmak uluslararası tanınırlığın sağlanmasında etkili bir araç olmuştur. Yasal yollarla kurulan yeni devletler tanınabilmiş ancak yasal olmayan yöntemlerle kurulan devletlerin tanınmaması uluslararası bir yükümlülük olarak kabul edilmiştir. Ancak bu yasallığın sınırları hiçbir zaman açıkça belirlenmemiştir.

MC'nin İkinci Dünya Savaşı'nı önlemedeki başarısızlığı, savaş sonrasında daha eşitlikçi bir uluslararası örgütü gerekli kılmıştır. Bu kapsamda kuvvet kullanımının yasaklayan daha çok katılımcıya sahip Birleşmiş Milletler (BM) örgütü kurulmuştur. Böylece 19. yüzyılda Avrupalı devletlere özgü olan uluslararası hukuk evrensel bir norm haline gelmiş, uluslararası hukuktaki birçok kavram ve yapının belirlenmesi süreci başlamış, devletlerin tanınmasına ilişkin düzenlemeler de yapılmıştır. Bölgesel bir düzenleme olarak hayata geçirilen Montevideo Sözleşmesi'nde, "devlet olma" unsurları olarak ifade edilen dört unsur (ülke, nüfus, hükümet ve diğerleriyle ilişki kurma kapasitesi) büyük ölçüde diğer devletler tarafından da benimsenmiş, 19. yüzyıldaki kurucu tanıma doktrini, bildirici nitelikteki tanımaya evrilmiştir. Bu kapsamda, tanınma, devlet olma şartı olarak yer almamış; tanınmayan devletler devlet olabilme iddialarını belirli bir noktaya kadar sürdürebilmiştir.

Ancak emperyalist politikaların neden olduğu iki büyük dünya savaşı sonrasında, sömürge tasfiyesi süreci yaşansa dahi emperyalist politikalar son bulmamış, zaman zaman uluslararası hukukun da yardımıyla bu politikaların hayata geçirilmesi sağlanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünyanın varlığı daha ılımlı bir uluslararası hukuku mümkün kılmış; kendi kaderini tayin hakkı, devlet sorumluluğu, devlet mirası, kazanılmış haklar, doğal kaynaklar üzerinde kalıcı egemenlik doktrini ve uluslararası kalkınma hukuku gibi birçok hakkın gündeme gelmesini sağlamıştır. Uygulamada tanımaya ilişkin hususlar da bir nebze kadar tutarlı ilerlemiştir.

Ancak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ve bilhassa Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) dağılması süreçlerinde tanımaya ilişkin belirsizlikler artmış; devlet olmaya ilişkin unsurların yeniden sorgulanır hale gelmesi ve emperyalist politikalar çerçevesinde verilen tanıma kararları, 19. yüzyılı hatırlatmıştır. YSFC'nin dağılmasıyla yeni kurulan devletlere ilişkin Avrupa Topluluğu (AT) tarafından getirilen kriterler, tanımaya ilişkin süreçlerin belirsizliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Sonrasında *sui generis* (nevi şahsına münhasır) olarak nitelendirilen Kosova'nın tek taraflı ayrılma ilanı ve hatırı sayılır ülke tarafından tanınması, başta tanıma olmak üzere uluslararası hukukun yaşadığı dönüşümlerin ve emperyalist politikaların incelenmesini gerekli kılmıştır.

Bunlara paralel olarak, 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin yeni dünya düzeni adı altında, hegemon güç olarak savaşa başvurma olasılığını artırması ve bunu yaparken uluslararası hukuka eklemlendirmeye çalıştığı önlüyücü savaş doktrini, terörizme karşı savaş gibi söylemler kullanması, Rusya gibi emperyalist saiklerle hareket eden diğer devletleri de kışkırtmıştır. Kosova'nın tanınması sürecini kabul etmeyen Rusya aynı hassasiyetin Gürcistan'dan ayrılan Güney Osetya, Abhazya gibi devletlere gösterilmediğini sürekli olarak ifade etmiştir. Son zamanlarda ise kendi nüfusunun çoğunlukta olduğu Ukrayna'nın güneydoğusundaki Donbas'taki ayrılıkçı yapıların bağımsızlıklarını desteklemiş; daha sonra tanıma kurumundan yararlanarak bu devletlerle antlaşmalar imzalamıştır. Böylece literatürde tanınmanın hukuki niteliğine ilişkin teoriler⁶ üzerinden bir tartışma yürürken, uygulamada tanınmanın bildirici oluşuna ilişkin tabular yıkılmaya başlanmıştır. Tanınmanın yalnızca teorik tartışmalarla veya hukuki doğasına ilişkin yapılan saptamalarla anlaşılamayacağı görülmüştür.

1990 sonrasındaki düzende, Yugoslavya'nın dağılmasıyla başlayan süreçten itibaren meydana gelen bu örnekler, tanımaya ilişkin birçok çelişkili durumun yeniden karşımıza çıkarmaktadır. Bir nevi 19. yüzyılda olduğu gibi tanınmanın emperyalist politikaların sürdürülmesindeki etkisine dönüş yaşanmıştır. Tüm bu hususlar ışığında, bu makalede kapitalizmin geçirdiği dönüşümlere binaen uluslararası hukuktaki yaşanan dönüşümler ve bunun tanımaya olan etkisi ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu amaçla, Chimni'nin (2017, s.480) kullandığı uluslararası hukukun dönemselleştirilmesi yöntemi takip edilecektir. Bu bağlamda makalede ilk olarak sömürgecilikten sömürsüz emperyalizme uluslararası hukukta yaşanan dönüşümler ve tanımaya yansımaları anlatılacaktır. İkinci olarak ise Ukrayna'nın Donbas bölgesinde yaşanan gelişmelerin tanınmanın belirsiz doğasına yaptığı etkiler değerlendirilecektir.

Sömürgecilikten Sömürsüz Emperyalizme Uluslararası Hukuktaki Dönüşüm

Uluslararası hukukun dönüşümünü anlamak için uluslararası hukukun kapitalist üretim ilişkileriyle olan bağlantısına değinmek gerekmektedir. Uluslararası hukukun dönemselleştirilmesi çabaları, hukukun farklı zamanlarda farklı anlamlar barındırmasından kaynaklanmaktadır. Dönemlerin farklı doğası, her aşamada uluslararası hukukun kendine özgü özellikler ortaya koymasıyla doğrulanmaktadır. Bu tarihsel sınıflandırma sayesinde uluslararası hukukun ikili yapısı (Batı ve Batı dışı dünyayla olan ilişkiler) daha kolay görülecektir (Chimni, 2017, s.480-481). Uluslararası hukukun farklı dönemlerde farklı biçimlere bürünen yapısı altında tanınmanın geçirmiş olduğu değişimleri incelemek gerekecektir.

Bu çerçevede, uluslararası hukukun başlangıcını devletlerin başlangıcından ziyade, kapitalist üretim ilişkilerinin ilgili toplumsal formasyonlar bağlamında hâkimiyet kurduğu döneme götürmek daha doğru olacaktır. Uluslararası hukukun belirli bir dönemin ürünü olduğu, bulunduğu tarihsel koşullar içerisinde anlam kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Özdemir, 2011). Uluslararası hukukun tarihinin; tüzel kişiliğin keşfi, sözleşme özgürlüğü ve hukuk önünde eşitlik prensibinin belirli bir devlet yapısında vuku bulması ve söz konusu devletin uluslararası ilişkiler alanında belirli bir kapasiteye sahip olmasıyla yakından ilişkisi vardır (Chimni, 2017; Anghe, 2004). Bu değişimler, iki büyük dünya savaşı sonrasında veya uluslararası konjonktürde önemli değişikliklere sebep olan olaylar neticesinde meydana gelmiştir. Kısacası kapitalizm her dönem hem ulusal hem de uluslararası düzlemlerde ayrı düzenleyici mekanizmaların doğuşuna karşılık gelmektedir (Özdemir, 2011, s.153). Tanıma doktrini de bu dönüşümlere paralel olarak anlam kazanacaktır.

⁶ Tanınmanın niteliğine ilişkin iki önemli teori hüküm sürmüştür. Bunlardan ilki tanınmanın kurucu nitelikte olduğunu iddia eden açıklayıcı (*constitutive*) görüş, tanınmayan toplulukların devlet olma iddiasında olamayacağını savunmuştur. Diğeri ise bildirici teori (*declaratory*) olup tanınmanın devlet olmak için elzem bir kriter olmadığını belirtmektedir (Pazarıcı, 2019, s.3). Uluslararası düzenlemelerde tanınmanın bildirici olduğuna ilişkin ifadeler yer almış, ancak uluslararası alanda yaşanan gelişmeler durumun öyle olmadığını birçok defa göstermiştir.

Bu kapsamda makalede takip edilen dönemselleştirme yöntemi, sermayenin dünyayı dolaşma eğiliminin altını çizmesi, bunun devletler sistemiyle olan ilişkisini ve sonuçlarını göstermesi, yine bu sürecin tanıma doktrinine ilişkin yansımalarını daha anlaşılır kılmasından dolayı tercih edilmektedir.

Sömürgecilik dönemi (1500-1875)

Chimni sömürgecilik dönemini iki ayrı alt dönem altında incelemiştir. Bunlardan ilki 1500-1760 yılları arasında kapsayan “Eski Sömürgecilik: Feodaliteden Burjuvaziye Geçiş Uluslararası Hukuku” diğeri ise “Yeni Sömürgecilik - Burjuvazi (Sömürgeci) Uluslararası Hukuk”tur.

Eski sömürgecilik dönemi (1500-1760)

Avrupa’da kapitalist düzenin ortaya çıkmasından önce, üreticilerin (esas olarak köylülerin) ücretli işçilere, üretim araçlarının ve paranın sermayeye zorla dönüştürülmesini içeren bir ilkel birikim dönemi yaşanmıştır. Bu sürecin dış boyutu olarak Avrupa dışından yağmalanan zenginlik (maddi ve insani olarak) sermayeye dönüştürülmek üzere metropol ülkelere girmiştir (Chimni, 2017, s.481). Amerika’da altın ve gümüşün keşfi, yerli halkın yok edilmesi, köleleştirilmesi ve madenlere gömülmesi, Doğu Hint Adaları’nın fethedilmesi ve yağmalanması, Afrikalı siyahilerin işgücü için kullanılması kapitalist üretim çağının yükselişini işaret etmekteydi⁷ (bkz. Neocleous, 2012). Bu noktada sömürgecilik dönemine özgü yayılmacılık eğilimleri önemli bir itici güç olmuştur.

Eski Sömürgecilik döneminde üretici sektörlerin nispeten zayıf olduğunu, sermaye birikiminin daha çok ticari sermayeye dayandığını söyleyebiliriz (Chimni, 2017, s.483-485). 1648 Vestfalya Antlaşması’na⁸ dayandırılan modern devletler sistemi de bu döneme karşılık gelen süreçte kurulmuştur. Uluslararası hukukun, egemen- eşitler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir yapı olarak günümüzde içerdiği anlamın temelleri 1648 Vestfalya Antlaşması’yla Avrupa’da ortaya çıkan merkezi devletlerin birbirlerini egemen- eşit devletler olarak tanımasıyla atılmıştır. Mutlakiyetçi devlet tarafından yönetilen Avrupa devletler sisteminin ortaya çıkmasıyla birlikte devlet, tüm siyasi gücün kaynağı olarak belirlemiştir. Böylece egemen devletlerin birbirleriyle laik bir uluslar hukuku temelinde ilişkiye girdiği bir dönem başlamıştır (Koskenniemi, 2011, s.243).

Mutlak monarşinin etkin yönetim biçimini teşkil ettiği 18. yüzyıl öncesi dönemde, devletler iç egemenliklerine odaklanmış ve devletlerin tanınması gibi bir ihtiyaç hasıl olmamıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasi liberalizmin artan etkisiyle monarşiler yıkılmaya başlamış, mutlak monarşi yerini halkın rızasına dayalı yönetim biçimlerine bırakmaya başlamıştır. Bu durum, yeni devletlerin ortaya çıkışını ve özellikle 1810 ile 1830 yılları arasında Orta ve Güney Amerika coğrafyasında kurulan on iki yeni ülke örneğinde görüldüğü gibi tanıma konusunun uluslararası bir gündem haline gelmesini beraberinde getirmiştir.

⁷ Aslında kapitalist düzenin kuruluşu, 16. yüzyıldan kalma sömürgecilik projesinden ivme kazanmıştır; bu sistem, silah, ihanet ve hileyle ittifak halindedir (Chimni, 2017, s.482). Anghie, uluslararası hukukun İspanyollar ve Kızılderililer arasındaki karşılaşmanın yarattığı benzersiz sorunlardan doğduğunu belirtmiştir. Uluslararası hukukun Amerika kıtasındaki sömürgecilik projesini meşrulaştırmak için kullanıldığını savunmuştur. Hatta Anghie (2004, s.13-31), uluslararası hukukun kurucularından sayılan Vitoria’nın Kızılderililer ile İspanyolların karşılaşması üzerine yazdıklarına büyük önem atfetmiştir. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, 1601 yılında Kraliçe Elizabeth’in Doğu’da ticaret yapma hakkı tekelini talep eden bir beratıyla Hindistan’a gelmiştir. Doğu Hindistan Şirketi’nin gelişi ve Kraliyet’in 1858 tarihinde koloninin yönetimini resmen devralmasına kadar Hindistan’daki artan İngiliz varlığı farklı bir tarihsel yörüngeye sahiptir. Önemli olan nokta, Avrupa ile Batılı olmayan toplumlar arasında tekil bir karşılaşma olmadığı ve her karşılaşmanın tarihinin farklı bir yol izlediğinin vurgulanmasıdır. Anghie, uluslararası hukukun hikâyesini belirli karşılaşmaların tarihinden genelleme eğilimindedir. Bunun, çağdaş uluslararası hukukun rolünün nasıl kuramsallaştırılacağı üzerinde etkileri vardır; ya tekil bir yörüngeye sahip olarak görülebilir ya da aksi takdirde emperyalist bir uluslararası hukuk altında bile ilerici müdahaleler için alan yaratan bir dizi çeşitli ve çoğul ilişkiyi kapsayabilmektedir (Chimni, 2017, s.483).

⁸ Hâkim paradigma uluslararası hukukun çıkış noktasını 1648 Vestfalya Antlaşması’na dayandırmaktadır. Günümüzde içerdiği anlam çerçevesinde, uluslararası hukuk egemen- eşitler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir yapıdır ve bu yapının temelleri 1648 Vestfalya Antlaşması’yla Avrupa’da ortaya çıkan merkezi devletlerin birbirlerini egemen- eşit devletler olarak tanımasıyla atılmıştır. Avrupalıların kendi ilişkilerinden doğan bu egemen- eşitlik ilkesi Avrupa için uluslararası hukuku doğurmuştur. Hatta tarihte “Avrupa Kamu Hukuku” olarak adlandırılan bu yapı vesilesiyle, Avrupalı kapitalistler kendi aralarındaki ilişkileri düzenlemiş, diğer taraftan Avrupa dışı toplumlara ilişkin farklı kuralları ortaya atmışlardır. Bu nedenle, egemen- eşit devlet olgusunun Avrupa’da ortaya çıkması uluslararası hukukun evrenselliği konusunda bazı şüpheleri akıllara getirmektedir. Her ne kadar sistem iki savaş sonrasında daha eşitlikçi bir yapıya doğru evrilse de uluslararası hukukun güçlü devletlerin lehine olduğu gerçeği hiçbir zaman değişmemiştir.

Yeni sömürgecilik dönemi (1760-1875)

Sömürgecilik döneminin ikinci kısmı Yedi Yıl Savaşları ile başlayan ve sanayi devrimiyle yeni bir boyut kazanan Avrupa'nın üretici kapasitesinin Asya karşısında yükseldiği döneme (1760 - 1875) tekabül etmektedir. Bilhassa İngiltere'nin başını çektiği bu dönemde Avrupa'da kapitalist üretim ilişkileri diğer üretim ilişkilerine baskın hale gelmeye başlamıştır.⁹ Avrupalı tüccarların, Asya'nın tanınmış mallarını Avrupa'da satarak servet biriktirdiği eski sömürgecilik sisteminin aksine, yeni sömürgeciliğin özü, önde gelen metropol ülkesi olarak ortaya çıkan Britanya'nın izlediği emperyalist politikalarlardır. Bundan böyle Sanayi Devrimi'nin etkisiyle sömürgeler arz kaynağı olarak değil, pazar olarak görülmeye başlanmıştır. Kısacası İngiltere'nin Güney Pasifik, Doğu Asya, Güney Atlantik ve Afrika kıyılarını kapsayacak şekilde genişleyen sömürgeci faaliyetleri onu emperyalist bir güç haline getirmiştir (Chimni, 2017, s.486-487). Bu dönemde uluslararası hukuk sömürgecilik faaliyetlerin meşrulaştırılmasında önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Yine bu dönemde Fransız Devrimi sonrasında cumhuriyetçi söylemlerin artmasıyla, uluslararası hukukta da cumhuriyetçi tarzda siyasi ilkelerin yer edinmeye başladığını söyleyebilmekteyiz. Fransız Devrimi'nden sonra Avrupa'da burjuva düzeni sağlam bir şekilde yerleşmiş, "egemenlik", Avrupa sistemindeki tüm önde gelen devletlerin dış politikalarında ve uluslararası davranışlarında merkezi bir rol oynamıştır (Wallerstein, 2014, s.96-97). Ayrıca devletler arasında daha fazla etkileşimlerin meydana gelmesi uluslararası hukuk faaliyetlerinin artmasına yol açmıştır. Avrupa uluslar hukukunun çağdaş özelliklerini yansıtan 1815 tarihli Viyana Kongresi'nde uluslararası nehirlerde serbest dolaşım, diplomatik elçilerin rütbelerinin belirlenmesi, daimi tarafsızlık gibi birçok düzenleme yapılmıştır (Armaoğlu, 2019, s.95).

19. yüzyılda Avrupalı güçler, Asya ve Afrika'da eşit olmayan antlaşmalar, kapitülasyonlar ve himaye rejimleri uygulamıştır. 19. yüzyıldan itibaren, pozitivizmin sağladığı teorik yapıyla beraber, devletler arası ilişkilerin yürütülmesinde, egemenliği tanımlamak ve egemenliğin uluslararası sistemin kurucu kavramı olduğu yönünde hareket etmek önemli bir uğraş olmuştur. Gerçekten de bu yüzyılda medeni/medeni olmayan halklar ve devletler arasındaki ayırım modern uluslararası hukukun temeli haline gelmiştir. Kısacası, sürekli tarafsızlık, diplomatik misyonları düzenleyen kurallar, akarsulardan serbest faydalanma gibi ilkeler yalnızca Batılı kapitalist devletlere içkin olmuştur. Avrupalı olmayan diğer devletler; manda, kapitülasyonlar ve eşitsiz anlaşmalarla uluslararası hukukun öznesi değil nesnesi haline getirilmiştir (Anghie, 2004, s.73). Genellikle ticaret ve kuruluş hakları veren bir anlaşmanın bölümünü oluşturan kapitülasyonlar, bu devletlere dayatılan eşitsiz anlaşma rejiminin bir parçasıdır ve "bağımsızlık" denilen kavrama aykırıdır. Bu antlaşmalar sayesinde Avrupalı devletler ilgili ülkelerin ticaret başta olmak üzere ekonomik ve politik yapılarına müdahale edebilmiştir. Bu dönemde aynı zamanda bağımsızlık kavramına önem atfedilmiş, bağımsızlık tek bir devlet tarafından kontrol edilen fiziksel bir alanı ifade etmiş, egemenliğin en önemli özelliği olarak karşımıza çıkmıştır (bkz. Brownlie, 1990, s.73-74).

19. yüzyılda takip edilen uygar - uygar olmayan toplum anlayışı, kültürel farklılığı hukuki farklılığa dönüştürmede iyi bir araç sunmuştur. Egemeni tarif etme ve egemenliği tanımlama görevinin nihai hedefi, Avrupalı olmayan devletleri veya göçebeleri gerçek egemenlerden (Batılı devletlerden) ayırmaktır. Genel eğilim, egemenliğin toprak üzerinde kontrol anlamına geldiği yönünde olmuştur. Bu dönemde bölgesel hâkimiyet diğer bir deyişle toprak parçası üzerindeki güç, egemenliğin en önemli unsuru olarak görülmüştür (Anghie, 2004, s.56-58).

⁹ 17. yüzyılın sonunda, İngiltere sömürge ticaretinin tekeli kendi üzerine alarak ve sömürgelerini kendi parlamentosuna tabi kılarak tutarlı bir imparatorluk politikası oluşturmuştur. Bu sayede emperyalist üstünlüğünü tesis eden İngiltere, Avrupa içerisinde merkantalizmle beraber mutlakiyetçi devletin yeşermesine de imkân sağlamıştır (bkz. Hill, 2018). Aynı dönemde hammadde, işgücü veya pazar imkânlarını artırmak için Batılı kapitalist ülkeler, dünyanın geri kalan ülkelerine işgal yoluyla müdahale etmişlerdir. Bu işgaller daha çok toprak edinimiyle sonuçlanırken aynı zamanda diğer ülkelerin sermaye gruplarına söz konusu toprakların men edilmesini gündeme getirmiştir. Bu dönemde o bölgede yaşayan toplulukların durumuna ilişkin değerlendirmeler yapılmamış, tamamıyla çıkarıcı saiklerle güçsüzlerin toprakları işgal edilmiştir.

Tanıma ile ilgili kuralları belirleme ihtiyacı, pozitivizmin yükselişe geçtiği ve hanedan meşruyetinin kademeli olarak gerilediği bu döneme tekabül etmektedir. Kişilik sorununu çözenin temel yöntemi, öncelikle Avrupalı olmayan bir varlığın statüsünün tanınma yoluyla belirlenmesi ve ardından Avrupalı devletlerin, bu yapılarla ilgili olarak talep ettiği hakkın onun hukuki statüsüyle tutarlı olup olmadığının incelenmesinden geçmekteydi. Örneğin, bir toplumun topraklarını yabancılaştırmak için onun bir kişiliğe sahip olduğunun kabul edilmesi gerekmiş; bu sayede, bu toplumla arazi haklarına ilişkin bir anlaşma yapmış olan Avrupalı devletler, geçerli bir tapuya sahip olduklarını iddia edebilmiştir. Pozitivistler, tanınmanın hukuki olarak belirlenmiş sınırlar dâhilinde gerçekleşebileceğini savunmuş, her zaman olduğu gibi tanıma doktrinine de bir sistem getirme ihtiyacında olmuşlardır. Bu kapsamda, uluslararası hukuk, yerli halkların kapasitelerini tanımlayan kuralları oluşturmuş ve bireysel devletler, bu kuralların sınırları dâhilinde takdir yetkisini kullanmak zorunda kalmıştır (Anghie, 2004, s.74-78). Böylece tanıma, Avrupa devletlerinin kararlarına bağlı kılınmıştır. Tanımadaki bu takdir yetkisi, uygulamada tanıma kurumuna ilişkin herhangi bir içtihadın oluşmasını engellemektedir.

Emperyalist dönem (1875-1945)

19. yüzyılın son çeyreğinde ise kapitalizm, tekeli evresine girmiştir. Bu yoğun rekabet ortamında, kapitalist devletin işlevi, içeride yeniden üretimin koşullarının sağlanması, dışarıda ise ticari ve parasal ilişkilerde 'kendi' burjuvazisinin azami çıkar sağlayabileceği bir ortamın yaratılması olmuştur. Bu nedenle kapitalist ülkelerin sömürgecilğe ve nüfuz alanları oluşturmaya yönelmesi şaşırtıcı değildir. Bu dönemde, Afrika'nın neredeyse tamamı, Asya'nın büyük bir bölümü ve Pasifik adalarının bir kısmı sömürgecilik hareketlerinin faaliyet alanı haline gelmiştir. Bu husus Birinci Dünya Savaşı'na giden süreci de başlatmıştır (Öztürk, 2006, s.277). Lenin tarafından yarı-sömürge ülkeler olarak tanımlanan, İran, Çin ve Türkiye gibi resmi olarak sömürge olmayan ülkeler ise kapitülasyonlar gibi devlet egemenliğini sekteye uğratan düzenlemelerle karşı karşıya kalmıştır (Lenin, 2009, s.90). Bu çağın diğer bir özelliği de sömürge pastasından aktif olarak pay almak isteyen ulusların sayısının artmasıydı. Almanya, ABD, Belçika, İtalya ve ilk kez Avrupa dışı bir güç olan Japonya sömürge arayışına giren yeni devletler olarak karşımıza çıkmıştır. Rosa Luxemburg (2003, s.426) bu dönemde emperyalizmi, sermaye birikiminin kapitalist olmayan çevreden geriye kalan açık alanlar için verdiği rekabetçi mücadelenin siyasi ifadesi olarak tanımlamıştır. Luxemburg (2003, s.12) aynı zamanda ortaya çıkan emperyalistler arası rekabete dikkat çekmiştir. Nitekim Birinci ve İkinci Dünya Savaşları onun görüşlerinin önemini ortaya çıkarmıştır. Sömürgecilik politikasının yoğunlaştırılması sadece tercih edilen bir politika değil, Lenin'in de belirttiği gibi, finans kapitalin tüm uluslararası ilişkilerde belirleyici güç olarak ortaya çıkmasının bir sonucudur (2009, s.54-67). Karl Kautsky'nin dünyanın uluslararası düzeyde birleşmiş bir finans kapital tarafından barışçıl bir şekilde sömürüldüğü iddiasını çürüten Lenin (2009, s.106), finans kapitalin egemenliğinin dünya ekonomisinin doğasında var olan eşitsizlikleri ve çelişkileri arttırdığını vurgulamıştır.

Nitekim 20. yüzyılın başında, sermayenin finans, sanayi, ticaret gibi çeşitli bileşenlerinin bir bütünlük içinde "finans kapital" halinde birleştiğini söylemek mümkündür. Bu dönemde devletle sermaye arasındaki bağ da tesis edilmiş, burjuvazinin siyasi pozisyonu güçlenmiştir. Sermayenin uluslararasılaşma eğilimine ek olarak uluslaşma eğiliminin de olduğunu ileri süren Buharin (2005, s.57), böylece kapitalizmin çelişkisinin bu iki eğilimden kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu iki eğilim arasındaki çelişkilerin Kautsky'nin iddia ettiği ultra-emperyalizm¹⁰ fikrini engellediği düşünülmüştür (Lenin, 2009, s.104-111).

¹⁰ Kautsky, Hilferding'in piyasaların tekeller tarafından düzenlendiği ve böylece piyasa anarşisinin ortadan kalkacağı fikrinden hareket ederek emperyalist güçlerin saldırgan ve müdahaleci politikalarından vazgeçtiği, serbest ticaret ve rekabete dayalı barışçıl bir emperyalizmin mümkün olabileceğini düşünmüş ve bunu ultra-emperyalizm olarak adlandırmıştır (Sune, 2017, s.94).

Yalnızca egemenler tarafından oluşturulan veya kabul edilen ilkelerin hukuk kuralı oluşturacağı; yalnızca egemen tarafından tüzel kişilik verilen varlıkların hukuk evreninde var olacağı düşüncesi, hakkı, egemenin hukuku tarafından korunan menfaat haline getirmiştir. Emperyalizm ise pozitivizmle gelen bu mirası titizlikle değerlendirmiştir. Böylece belirli devlet formuna sahip olan devletler ile ona sahip olmayan devletler arasındaki ayırım uluslararası hukuka egemen olmuştur. Bu ayırımın yapılmasında, tanıma doktrininin sağladığı seçebilme iktidarı önemli rol oynamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, savaşın galipleri, emperyalist çıkarlarını MC'yi kuran 1919 tarihli Versay Antlaşması'nda açıkça ifade etmişlerdir. Artık mandalar, sömürgeciliğin meşrulaştırıldığı, hatta hukuki yaptırıma tabi tutulduğu yeni bir sistemdir. Aslında bu dönem uluslararası hukuk tarihinde bir dizi değişimi getirmiştir; pozitivizmden pragmatizme, hukuktan kurumlara, egemenlikten hükümete, ırktan ekonomiye, fetihten sömürge tasfiyesine, sömürgecilikten yeni sömürgeciliğe, sömürden kalkınmaya ve İngiltere ve Fransa'dan ABD'ye (Anghie, 2004, s.194). Ayrıca iki savaş arası dönemde kuvvet kullanımını yasaklamaya yönelik Kellogg-Briand Paktı gibi yeni girişimler başlatılmış, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan BM bu hedefi kısmi olarak gerçekleştirebilmiştir.

Bu dönemde tanımayla ilişkin kurallar dizisi getirme konusunda en önemli çalışma olan 26 Aralık 1933 tarihinde imzalanan Montevideo Sözleşmesi imzalanmıştır.¹¹ Bu Sözleşme ile devlet olma kriterleri belirlenmiş, tanıma konusunun kurumsallaşması için önemli bir adım atılmıştır. Bu dönemde tanımanın bildirici nitelikte olduğuna ilişkin görüş benimsenmiş; devlet olma kriterlerini sağlayan devletlerin diğer devletler tarafından tanınması ise devletlerin takdir yetkisine bırakılmıştır. Tüm dünyada uluslararası örgütlerin sayısının artmasıyla ulus-devlet yapısına uygun olarak liberal ekonomik düzenin tüm gereklilikleri kademeli olarak yerine getirilmiştir. Tanımanın bildirici niteliği bu gerekliliklerle uyum içinde olmuş, tanınmayan devletlerin varlığı belli bir noktaya kadar inkâr edilmemiştir.

Montevideo Sözleşmesi, devletliğin dört temel kriterden oluşacağını ifade etmiştir. Bunlar Jellinek¹² tarafından geliştirilen kriterlere benzer olarak kalıcı bir nüfus, açıkça tanımlanmış toprak parçası, bu topraklar üzerinde etkili bir hükümet ve uluslararası antlaşma yükümlülüklerini yerine getirme yeteneğidir ("Montevideo Convention", 1933). Belirlenen kriterlere rağmen, Montevideo kriterlerinin devlet olmanın tatmin edici bir tanımını sağlayıp sağlamadığı hala tartışmalıdır. Bu kriterlerin, devletin ve egemenliğin tanımıyla yakın ilişkisi vardır. Bu nedenle devlet ve egemenliğin dönüşümünde yaşanan gelişmeler burada ifade edilen kriterleri de etkilemektedir.

Montevideo Sözleşmesi ile getirilen kriterlerden sürekli insan topluluğu, organize bir topluluk için fiziksel temelin önemini göstermektedir (Brownlie, 1990, s.73). Buradaki kritik mesele, nüfusun bölgede kalıcı olarak ikamet etme niyetinde olmasıdır. İkinci kriter belli bir toprak parçası, tanımlanmış bir bölgeyi gerektirmektedir. Bu fiziksel bir mekânı kastetmektedir (Çakmak, 2014, s.81-82). Ancak mutlaka tanımlanmış veya üzerinde anlaşmaya varılmış dış sınırların varlığına gerek yoktur (Grant, 1998, s.436). Üçüncü olarak devlet olma iddiasında bulunan bir toplumun başka bir otoriteye bağımlı olmayan siyasal bir yönetime sahip olması beklenmektedir. Uluslararası hukuk, genellikle bölgesel egemenliği, mülkiyete değil o topraklar üzerindeki yönetim gücüne bağlamaktadır (Crawford, 2006, s.56). Merkezi yönetim, yasama ve yargı organlarına sahip etkili bir hükümetin varlığı, istikrarlı bir siyasi topluluğun en iyi kanıtıdır. Bununla birlikte, etkili bir hükümetin varlığı bazı durumlarda gereksiz görülmüştür ya da devletin varlığını desteklemek için

¹¹ Esasında Montevideo Sözleşmesi bölgesel düzeyde, ABD ve diğer Pan-Amerikan ülkeleri tarafından imzalanmıştır. Ancak imzalanmasının ardından, uluslararası diğer sözleşmelerde mezkûr Sözleşme'ye defalarca atıf yapılmıştır (Crawford, 2006, s.46). Dahası tanımayla ilişkin tartışmalarında Sözleşme'ye atıf yapmak neredeyse bir alışkanlıktır (Grant, 1999, s.415).

¹² Bir devleti neyin oluşturduğuna dair kriterlerin belirlenmesi üzerine çalışan George Jellinek, toprak parçası, nüfus, bağımsız ve etkili bir hükümeti devletin asli unsurları olarak tanımlamıştır.

yetersiz kalmıştır. Günümüzde İngiltere'nin Venezuela'daki hükümet krizi sonucu Maduro hükümeti yerine Juan Guaido'yu tanınması nedeniyle yaşanan altın rezervi kontrolü sorunu hükümetlerin tanınmasına dair uygulamanın yeniden sorgulanmasına neden olmuştur.¹³

Montevideo Sözleşmesi'nin en tartışmalı kriteri ise diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesidir. Bu kriter, devlet olmanın bir önkoşulu değil, bir sonucu olduğu için yalnızca diğer devletler tarafından tanınmaya bağlı olacağından tanımanın bildirici niteliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır (Crawford, 2006, s.61). Bu kriter, tanımayı, devlet olmanın dolaylı bir önkoşulu haline getirerek tanımanın kurucu niteliğine ilişkin görüşleri arttırmaktadır (Talmon, 2005, s.116-117). Montevideo Sözleşmesi'nin bu son unsuru, Crawford (2006, s.61-62), Shaw (2018, s.155) gibi uluslararası hukukçuların da içinde olduğu ağırlıklı kesim tarafından eleştirilmektedir. Ancak tanımanın emperyalist politikalar için kullanılmasında bu kıstas önemli bir işlev görmektedir.

Neo-sömürgecilik dönemi (1945-1985)

İkinci Dünya Savaşı'nın sonu, önceki yüzyılların yayılmacı eğilimlerinin tersine dönmeye başlamasını ve yeni bağımsız devletlerin doğuşunu gündeme getirmiştir. Ancak sömürgeciliğin sona ermesi emperyalizmin sonunu getirmemiş, yeni bir aşamanın başlangıcı anlamına gelmiştir.¹⁴ İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, kayda değer biçimde üretken sermayenin uluslararasılaşmasına, diğer taraftan yeni bir ivmeyle hareket eden meta-sermaye ve para-sermayeye ve dünyanın her yerine yayılan kapitalist üretim ilişkilerine neden olmuştur (Bina ve Yaghmaian, 1990, s.81).

Amerikan tüketim normlarının uluslararasılaşmasıyla başlayan 1945-1980 arası dönemde, devletlerin yabancı yatırımları kendi ülkesine çekecek hukuksal zemini kurmalarına ve sermayenin ilgili devlet içerisindeki temsiline odaklanmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda, sermayenin uluslararasılaşma sürecine ayak uydurmak için devlet biçiminin dönüştürülmesi konusu ortaya çıkmış, gerekli düzenlemeleri yapabilecek kurumsal yapılar oluşturulmuştur (Özdemir, 2011). Sermayenin ilgili devlet içerisindeki temsili zaman zaman uluslararası finansal örgütler, zaman zaman ise hükümet dışı örgütler (özellikle çok uluslu şirketler) aracılığıyla sağlanmıştır (Panitch ve Gindin, 2004). Üretimin büyük ölçüde uluslararasılaşması, artı değer üretiminin coğrafi kapsamını genişletmiş ve kapitalist üretim ilişkilerini yaygınlaştırmıştır. Böylece kapitalist üretim ilişkileri az gelişmiş ülkelerde de egemen üretim ilişkileri olmaya başlamıştır.

Yine de bu dönemde, Sovyet bloğunun varlığı nedeniyle az da olsa sömürge karşıtı hareketlerin siyasi hedeflere ulaşabildiğini söyleyebilmekteyiz. Gelişmekte olan ülkelerin kaygı ve isteklerini yansıtan bir dizi BM Genel Kurul kararı kabul edilmiştir. Bunlar arasında 14 Aralık 1960 tarihli 1514 (XV) Sayılı Sömürge Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri, 14 Aralık 1962 tarihli 1803 (XVII) sayılı Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenlik Bildirisi ve 24 Ekim 1970 tarihli 2625 (XXV) sayılı BM Antlaşması'na Uygun Olarak Devletlerarasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve BM Sınai

¹³ Covid-19 ile mücadele kapsamında, Venezuela Merkez Bankası, İngiltere Merkez Bankası'nda tutulan altın rezervlerini kullanmak istemiş, ancak hükümet krizinin yaşanması sebebiyle Merkez Bankası'nın erişime izin verilmemiştir. Bunun üzerine Maduro yönetimi yargı yoluna gitmiştir. Devlet Başkanı Maduro'yu destekleyen Venezuela Yüksek Mahkemesi, söz konusu altınların Londra'dan alınarak ülkeye getirilmesi yönünde karar almış; ancak İngiliz mahkemesi bu kararın göz ardı edilmesini hükmetmiştir. İngiltere, Şubat 2019'dan itibaren Juan Guaido'yu ülkenin geçici devlet başkanı olarak tanımaktadır. Bu nedenle Mahkeme kararında, Guaido'nun atadığı heyetin Maduro heyetinin yerine geçtiğini ve Venezuela Yüksek Mahkemesi kararlarının tanımaya uygun olmadığını belirtmiştir ("İngiliz yargısı, Venezuela altınlarının Maduro yönetimine verilmesini reddetti.", 2022).

¹⁴ Burada bir hatırlatma yapmak gerekmektedir. Emperyalizm, sadece "sömürgecilik" için kullanılan bir kelime değildir, kapitalizmin küresel gelişimindeki belirli bir aşamaya atıfta bulunur. Emperyalizmi sömürgecilikle özdeşleştirenler onu sömürgeciliğin bitişyle ortadan kaldırmaktadır. Ancak emperyalizmin sömürgecilikle özdeşleştirilmesi sadece sömürge-metropol ilişkilerindeki tarihsel değişiklikleri gizlemekle kalmaz, aynı zamanda kapitalist dünya sisteminin son dönüşümünü, tekeli kapitalizm döneminin emperyalizmini değerlendirmeyi de zorlaştırmaktadır. Sömürge sisteminin çöküşüyle karşı karşıya kalan tekeli sermaye, yeni bağımsız devletlerin ekonomilerini tabi kılmak için yeni araçlar geliştirmiştir. Ulus-ötesi şirketler ve bankalar, eşitsiz mübadele, uluslararası finans kuruluşları tarafından öngörülen yapısal uyum sistemi ve manipülasyon yardımları, vekâlet savaşları, yıkım ve müdahale politikalarıyla desteklenen hususlar emperyalizmin başlıca araçlarıdır (Özdemir, 2011, s.167-168).

Kalkınma Örgütü (UNIDO) gibi oluşumlar kurulmuş bu devletlerin kalkınmalarını kolaylaştıracak atılımlar yapılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler, 1974 tarihli Yeni Bir Uluslararası Ekonomik Düzene İlişkin Bildiri ve Eylem Programı ile 1974 tarihli ve 3281 (XXIX) sayılı Devletlerin Ekonomik Haklarına ve Görevlerine Dair Şartı kabul ederek yeni bir uluslararası ekonomik ve yasal düzen talebini gündeme getirmiş ve sürdürmüşlerdir. Ancak bu girişimlere rağmen kuzey - güney ayrımı son bulmamış, medeni - medeni olmayan ayrımı, iktisadi düzleme kaydırılmış ve gelişmiş - az gelişmiş ayrımına indirgenmiştir (Anghie, 2013, s.28). Bu husus, uluslararası hukuk ve örgütlenme alanında sömürge tasfiyesi sürecinin çelişkili durumunu yansıtmaktadır. Bu çerçevede sömürge tasfiyesi sonucunda siyasal bağımsızlığına kavuşan ülkeler, sanayileşmiş ülkeleri yakalayacak şekilde bir ekonomik gelişme elde edememiş, böylece ekonomik ve sosyal gelişme için yalnızca siyasal bağımsızlığın yeterli olmadığı kanısı pekişmiştir.

Sömürgeciliğin tasfiyesi sürecinde kendi kaderini tayin hakkı ile tanıma arasında bir ilişki kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan Doğu Avrupa halklarının durumu için geliştirilen kendi kaderini tayin etme doktrini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, sömürge topraklarının bağımsız, egemen devletlere dönüştürülmesini ilerletmek ve yönetmek için BM tarafından yeniden düzenlenmiştir. Böylece 19. yüzyıl boyunca dışarıda bırakılan Asya ve Afrika'daki toplumlar, bu hakla evrensel bir egemenlik alanının içine dâhil edilmeye çalışılmıştır.¹⁵ Ancak Üçüncü Dünya halklarının toplumsal anlamda kendi kaderini tayin etme hakkını kullanmasına izin verilmemiş; sömürge tasfiyesi süreci, eski sömürgeci güç tarafından belirlenen sınırlar içerisinde gerçekleştirilebilmiştir.¹⁶ Dolayısıyla Afrika'daki sömürgecilikten kurtulma, Güney ve Orta Amerika'daki eski İspanyol kolonilerinin deneyimlerinden gelen *uti possidetis juris* (neye sahipsen ona sahip kal) ilkesine dayandırılmıştır (Dugard, 2013, s.125). Bu çerçevede, pragmatik ve siyasi kaygılar nedeniyle kendi kaderini tayin hakkı, bu ilke sayesinde yumuşatılmıştır. Bu sayede, sömürgecilik tasfiyesinde sömürge devletleri tarafından belirlenmiş olan sınırlar korunmuş ve hatta daha da sağlaştırılmıştır. Bu kapsamda içerideki toplumsal farklılıklara bakılmaksızın sömürgecilikten kurtulan toplumlar mevcut devletler tarafından tanınmış ve BM'ye üye olarak kabul edilmiştir. Ancak uluslararası alanda tanınma elde etme, bu devletlerin kendi içindeki etnik sorunları bertaraf edememiştir. Örneğin, Ruanda'nın Hutu ve Tutsi halkları arasında uzun süren düşmanlıklar, iki grup arasında gerçek bir siyasi anlaşmayla sonuçlanmamıştır. Bu anlaşmazlık Ruanda'nın 1962'deki bağımsızlık ilanına engel olmamıştır (Fabry, 2010, s.158).

Burada belirtmek gerekir ki sömürge tasfiyesi sürecinde verilen tanınmalar, Montevideo Sözleşmesi'yle getirilen saf olgusal devlet olma gerçeğini değerlendirmekten ziyade kendi kaderini tayin hakkının ilgili ülke için geçerliliğini belirtmek için kullanılmıştır. Sömürgeciliğin tasfiyesinde, bağımsız olmak isteyen sömürge devletinin, statüsü nedeniyle a priori tanınmaya hak kazandığı kabul görmüştür (Fabry, 2010, s.148-149). Nitekim etkili kontrol prensibine dayalı tanıma doktrininin, burada geçerli olmadığını söyleyebilmek mümkündür (Jackson, 1990, s.24). Çünkü bu dönemde tanınan sömürge devletlerinin çoğu etkili kontrol prensibini karşılamamıştır.

Yine de Soğuk Savaş döneminde devletlerin tanınması için gerekli kriterler kısmen açıktır ve fiili devlet uygulamaları da kendi içinde tutarlıdır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, SSCB ile YSFC'nin dağılması süreçleri yaşanmıştır. Bu ayrılmalar sonucu birçok yeni devlet iddiası ortaya çıkmış, ancak bu devletlere geleneksel devlet olma kriterlerine ek olarak, Helsinki Seneti ve Paris Şartı çerçevesinde demokrasi, hukukun üstünlüğü ve azınlık haklarına saygı gibi yeni koşullar getirilmiştir. Ardından Kosova'nın bağımsızlığı ve bunun uluslararası alanda geniş kabulü var olan belirsizliği iyice derinleştirmiştir.

¹⁵ Sömürgecilik karşıtı hareket başarısını iki kutuplu dünya düzenine borçludur.

¹⁶ İsrail'in kurulması bunun bir istisnasıydı.

Küresel emperyalist dönem (1985-)

1985 sonrası dönemde neo-liberal politikaların hız kazanmasıyla yeni bir döneme girilmiş, para-sermaye hareketinin hızlandığı bu dönem Chimni (2017, s.499) tarafından “küresel emperyalizm”, Özdemir’in (2014, s.29) ifadesiyle, “kolektif emperyalizm” veya Harvey (2007, s.57) tarafından “yeni emperyalizm” olarak adlandırmıştır. 1980 sonrası yeni dönemde ise ağırlıklı olarak darbeler, iç savaşlar, ekonomik yaptırımlar veya karşılıklı anlaşmalar yoluyla devlet formunun uluslararasılaşması durumu karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2011). Sovyetler Birliği’nin çözülmesiyle, savaşa başvurma olasılığı daha çok gündeme gelmiş, hedeflenen dönüşüm faaliyetleri savaş yoluyla yapılmaya çalışılmıştır. Bir önceki dönemde daha barışçıl olan devletlerarası ilişkilerde, güç kullanma olasılığı giderek artmış, bir nevi 19. yüzyıla geri dönmüştür. Hala oluşum halinde olan yeni düzende, sömürünün gerçekleşmesinde; küresel yatırım ve kredi düzeninin kontrolünden, çok uluslu şirketlerin faaliyetlerine; hukuksal düzenlemelerin küreselleşmesinden, yapısal uyum politikaları çerçevesinde yürütülen yardımlara; finansal serbestleşmeden, özelleştirmelere; yeni bir devlet biçiminin dayatılmasından, insani müdahalelere kadar pek çok buluşla faaliyetler sürdürülmüştür (Özdemir, 2011, s. 167-168).

1990 sonrasında ABD, dünyanın koruyuculuğu rolünü üstlenerek askeri açıdan hala güçlü olduğunu ispat etmeye girişerek hegemonyasını tesis etmeye çalışmıştır. “Yeni dünya düzeni”, “terörizme karşı savaş”, “önleyici meşru müdafaa” gibi söylemler türeterek güvenlik üzerinden kurduğu ilişkilerini iktisadi güçle perçinlemek istemiştir. Bunun için yeni bir tehdit arayışına giren ABD, müdahalelerini meşru bir tabana oturtmaya çalışırken uluslararası hukuktan yararlanmıştır. Körfez Savaşı, petrolün ekonomik gücünü kontrol etme ve artık iki kutuplu olmayan bir dünyada otorite kurma arzusuyla motive edilen bir Amerikan emperyalizmi olarak yerini almıştır. Tarihsel olarak anlamlı bir emperyalizm, sadece askeri bir güç veya mali bir refah anlamına gelmemekte, aynı zamanda siyasi ve hukuki kavramların içeriğini kendi başına belirleme yeteneğini içermektedir (Miéville, 2005, s. 291-292).

SSCB’nin dağılmasıyla SSCB topraklarındaki yeni devletler meydana gelmiştir. İlk etapta bu devletlerin oluşum süreçleri nispeten düzgün bir şekilde ilerlemiş, yeni devletler, eski federal sınırlar içinde kurulmuş ve doğrudan BM’ye kabul edilmiştir. Belarus ve Ukrayna var olan BM üyeliklerini sürdürmüşlerdir. Ancak sonrasında, Dağlık Karabağ sorunu, Moldova’daki Transdinyester ile Gürcistan’daki Güney Osetya ve Abhazyaya sorunu ve Rusya’daki Çeçenlerin durumuna ilişkin sorunlar ortaya çıkmıştır (Warbrick, 2003, s. 256). Bu devletlerin ortaya çıkış süreci Yugoslavya’nın dağılması sürecinde olduğu gibi Avrupalı devletlerin yoğun müdahalesine neden olmamıştır. Bunun nedeni Rusya’nın hala bölgede etkin oluşu ve bu gerçeğin Batılı devletlerce kabul edilmesidir. Ancak ileride görüleceği üzere savaşa kadar uzanan Ukrayna kriziyle yaşanan Donbas’taki ayrılıkçı iddialar Batılı devletler tarafından aynı soğukkanlılıkla karşılanmayacaktır.

Diğer taraftan Batılı devletler, YSFC’nin dağılması sürecinde etkin müdahalede bulunmuştur. Bu bölgedeki toplumlara kendisine yakın gören AT devletleri, yayılma politikalarının uzantısı olan bu coğrafyayla yakından ilgilenmiştir. Avrupalı devletler ve ABD, liberal devlet aygıtının bu bölgelerde kurulması için öncelikle bu devletlerin tanınması gerektiği düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Yatırımların bir ülke içerisinde faaliyet göstermesi ve temsil bulması için gerekli anayasal düzenlemeleri yapmak 1980’lerin neo-liberal politikalarının önemli bir sonucudur. Bunun için öncelikle etnik temelli sorunlar göz ardı edilmeli, sömürge tasfiyesi sürecinde olduğu gibi gerekirse *uti possidetis juris* ilkesinden yararlanarak eskiden belirlenmiş sınırlar dâhilinde hareket edilmelidir. Kosova örneğinde olduğu gibi bu süreçte bazı beklenmedik gelişmeler de yaşanmış, ancak bu tip olaylar uluslararası hukuk doktrinine farklı bir terminoloji getirerek çözümün yine emperyalist devletlerin isteği doğrultusunda olmasına izin vermiştir.¹⁷

¹⁷ Yugoslavya’nın dağılmasıyla ortaya çıkan süreci yönetmek için oluşturulan kapsamlı çerçeve Kosova örneğinde takip edilmemiştir. Kosova süreci, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından *sui generis* olarak değerlendirilmiştir. Aynı tutum Kırım örneği için geçerli olmamıştır.

AT, yeni devletlerin tanınma taleplerine yönelik ortak bir sistem geliştirmek üzere 16 Aralık 1991 tarihinde Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki Yeni Devletlerin Tanınmasına İlişkin Rehber İlkeleri (AT Kılavuz İlkeleri) oluşturmuştur. Bu rehber ilkeler; i) hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan haklarına saygı göstermek; ii) etnik gruplar ve milli azınlıklara ilişkin AGİT çerçevesinde tanınan güvenceleri kabul etmek; iii) devletlerin sınırlarına saygı göstermek ve ancak barışçıl yollar ve ortak antlaşmalarla sınırların değiştirilebileceğini kabul etmek; iv) nükleer silahların yayılmasını önlemek ve bölgesel güvenliği sağlamak konusundaki bütün kurallara uymak, silahsızlandırmayı desteklemek; v) devletlerin halefiyeti veya bölgesel sorunlardan kaynaklanan uyuşmazlıkların antlaşma veya gereken hallerde tahkim yoluyla çözümlenmesini kabul etmektir ("Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union", 1991).

Yukarıda sayılan ilkelere bağlılığın, Topluluk ve üye devletler tarafından tanınmaya ve diplomatik ilişkilerin kurulmasına yardım edeceği belirtilmiştir. Böylece devletlerin tanınmasının herhangi bir şarta bağlı olmadığını; devletlerin, devlet olmanın kurucu unsurlarını taşıdığı müddetçe tanınabileceğini savunan literatürde bir hayli baskın olan bildirici görüş darbe almıştır. Diğer taraftan, hiçbir zaman bir devletin tanınması için gerekli görülmeyen demokratik yönetim bu kez önemli bir ölçüt olarak sunulmuştur. Sömürgecilik tasfiyesi sırasında demokratik olarak organize olmaktan uzak yeni devletlerin tanınması defalarca gündeme gelmiştir. Ancak AT yönergeleri, bağımsızlığını kazanan yeni devletlerin kendilerini demokratik bir temelde oluşturmalarını, insan haklarına ve ırk ayrımcılığına ilişkin uygulamaları da yasaklamak suretiyle azınlık haklarına saygı göstermelerini talep etmiştir (Ryngaert and Sobrie, 2011). Hiçbir zaman mevcut üye devletlerin bu koşulları hangi ölçüde yerine getirdikleri ise sorgulanmamıştır.

Kaldı ki 15 Ocak 1992 tarihinde AT, Badinter Komisyonu'nun¹⁸ olumlu tavsiyesiyle Slovenya ve Hırvatistan'ı bağımsız devletler olarak tanınırken yeni kriterlerin oldukça esnek olduğu görülmüştür. O dönemde Hırvatistan, topraklarının tamamını kontrol edebilecek istikrarlı bir hükümete sahip olmadığından, en başta Montevideo'nun olgusal kriterlerini sağlayamamaktadır. Aynı zamanda Hırvatistan anayasası, azınlıkların korunmasına ilişkin gereklilikleri tam olarak içermediği için Hırvatistan, yeni normları da karşılayamamaktadır (Raic, 2002, s.432-433). Bosna Hersek'in 7 Nisan 1992 tarihinde tanınması, bir kez daha devletin tanınmasına ilişkin yasal çerçevenin serbestçe yorumlandığını göstermektedir. Çünkü Bosna Hersek, topraklarının önemli bir bölümünü kontrol edebilecek etkin bir hükümete sahip değildi ve bu yüzden kanlı iç savaş sırasında Bosna Hersek'te insan haklarının yeterince korunduğu bir ortam sağlanamamıştı (Dugard and Raic, 2006, s.131). Makedonya ise olası tüm kriterleri yerine getirmesine rağmen Yunanistan'ın Makedonya'nın olası irredantist iddialarına yönelik devam eden endişeleri ve Yunanistan'ın Makedonya'nın isminde "Makedonya" kelimesini kullanmasını kabul etmemesi nedeniyle sadece belli başlı ülkeler tarafından tanınabilmiştir (Radan, 2002, s.194-195).

Her ne kadar Badinter Komisyonu, bir sonraki bildirimlerinde, genellikle sömürgeciliğin tasfiyesiyle sınırlı kalan kendi kaderini tayine ilişkin tanım yapmaktan kaçınsa da bu hak, yeni cumhuriyetlerin tanınması süreçlerinde gündeme gelmiştir.¹⁹ 11 Ocak 1992 tarihli Komisyon'un, Yugoslavya'ya ilişkin 2 ve 3 No'lu bildirimlerinde, Yugoslavya'nın tek bir ülke olarak devamının mümkün gözükmediğini ifade edilmiş, Hırvatistan'ın ve Bosna

¹⁸ Yugoslavya'daki çatışmaların başlamasıyla, kendi coğrafyası içindeki meseleleri değerlendirmek isteyen AT, girişimlerde bulunmak üzere Yugoslavya Konferansı düzenlemiştir. Bu Konferans'ta çatışmaların önlenmesi ve sorunlara ilişkin saptamaların yapılabilmesi için hakemlik kurumunun işletilmesine karar kılınmıştır. 27 Ağustos 1991 tarihinde AT bildiriyle Yugoslavya'da bir hakemlik komisyonu kurulduğu belirtilmiş, bu hakemlik müessesesi daha sonra "Badinter Komisyonu" olarak adlandırılmıştır (Azarkan, 2016, s.145-146).

¹⁹ 6 Ekim 1991 tarihli AT Deklarasyonu "Yugoslavya'nın tüm halklarının kendi kaderini tayin hakkı, tek tek cumhuriyetlerdeki etnik azınlıkların çıkarları ve haklarından soyutlanarak kullanılamaz" şeklindedir. Buradaki temel vurgunun azınlık haklarının korunması üzerine olduğunu söylemek mümkündür (Caplan, 2005, s.29).

Hersek'deki Sırların kendi kaderini tayin hakkının olup olmadığı tartışılmıştır. Komisyon *uti possidetis juris* (mevcut sınırlara saygı) ilkesini desteklemek için cumhuriyetlerin sınırlarının rızaları olmadan değiştirilemeyeceğini öngören Yugoslav anayasasının 5. maddesine başvurmuştur.²⁰

Devletin tanınmasına ilişkin yeni normatif kriterler eski Yugoslavya örneğinde tutarsız bir şekilde uygulanmış olsa da, *de-facto* devletler kendi varlıklarının iç işleyişine ilişkin yeni koşulları karşılamaları gerektiği sonucuna varmışlardır. Uluslararası alanda varlıklarını ispat etmeyen bu devletler, tanınmaya önem vermişler bu kapsamda diğer devletlerle ilişki kurmaya çalışmışlardır. Ancak Kosova'nın tanınması, tanımaya ilişkin hususların tekrardan düşünülmesi gerektiğine işaret etmiştir. Kosova'nın tanınması, *de-facto* devletlerin "kazanılmış egemenliğe" bağladıkları umutları baltalamış gibi gözükmektedir. Her ne kadar Kosova bağlamında eksik görülse de demokrasi, azınlık haklarının korunması ve hukukun üstünlüğü kriterleri²¹ uluslararası normların belirlenmesinde önemli bir işlev görmüştür.

ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, "Kosova'daki etnik temizlik ve sivillere karşı işlenen suçları vurgulayarak Kosova'daki durumun yaşanan insani durumlardan ötürü özel bir husus olduğunu dile getirmiş; bunun dünyadaki başka hiçbir durum için emsal olamayacağını ifade etmiştir ("US Department of States Archive", 2008). Ancak Güney Osetya ve Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılışı Kosova durumunun başka olaylara örnek olabileceğini göstermiştir. Nitekim Rusya'nın konuya ilişkin açıklamaları Rice'in açıklamalarıyla benzer nitelikte olmuş; Rusya, halkların; kendi kaderlerini tayin etme, özgürlük ve bağımsızlık haklarına vurgu yapmış ve Gürcistan yönetiminin uluslararası toplum tarafından belirlenen bu yüksek standartları karşılamaktan uzak olduğunu söylemiştir ("The Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation", 2008). Kısacası son çare ayrılma (*remedial secession*) iki büyük gücün de kullandığı argüman olmuştur.

Nihayetinde, belirli bir olayın koşullarının son çare ayrılmayı gerektirip gerektirmediği ve özellikle de bir rejimin meşru olup olmadığı veya demokrasinin tesis edilmesi, azınlık haklarının korunması gibi yeni tartışmalı kriterleri yeterince sağlayıp sağlamadığı bu değerlendirmeyi yapanın öznel görüşlerine bağlıdır. Bu argümanların belirsizliği, büyük güçlerin emperyalist politikalarını daha kolay icra etmesine hizmet vermektedir. Aynı argümanlar yeri geldiğinde antitez olarak rahatlıkla sunulabilmektedir. Rusya tarafı Abhazya ve Güney Osetya'nın ayrılmasını bir gereklilik olarak görürken karşı taraf toprak bütünlüğü ilkesine vurgu yaparak kendi kaderini tayin hakkının varlığına ilişkin itirazda bulunmaktadır.²² Diğer taraftan uluslararası hukuku yasallıktan ahlaki bir çerçeveye taşıma girişimi ve bunu yaparken esasında ahlaki değerlerden daha da uzaklaşmak günümüz dünyasının en önemli çelişkilerinden biridir.

Sonuç olarak, tanıma doktrini, emperyalizm ve pozitivizmin suç ortaklığını göstermektedir. Hükümetlerin veya ayrılıkçı yapıların tanınması gibi politikalarla yeni bir rejimin veya ayrılıkçı hareketin hayatta kalma şansı doğabilecektir. Bu nedenle bir oluşumun resmi bağımsızlığının tanınmasının emperyalizmin bir parçası olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Tanıma, devletler tarafından herhangi bir uluslararası ilkeye uygun

²⁰ Komisyon 2 No'lu görüşünde, koşullar ne olursa olsun, ilgili devletler aksini kabul etmedikçe, kendi kaderini tayin hakkının, bağımsızlık sırasında mevcut sınırlarda değişiklik yapılmasını içermemesi gerektiği belirtmiştir. Diğer taraftan Almanya, ayrılıkçı cumhuriyetlere desteğini sunarken, o zamanlar hala yürürlükte olan Yugoslav anayasasında cumhuriyetlerin zaten güçlü olan statüsüne atıfta bulunmayı ihmal etmemiştir (Caplan, 2005, s.68-69).

²¹ Hukuk, devletlerin güç-politik çekişmelerinde, nihayetinde sermayenin mantığında, emperyalist bir sistem bağlamında hayata geçirilmektedir. Liberal-kozmopolit yazarların sona erdirmek istedikleri toplumsal sorunlar, uluslararası sistemin, yani uluslararası hukuk sisteminin sonuçlarıdır. Uluslararası hukukun biçimleri ve ilişkileri emperyalizmin biçimleri ve ilişkileridir (Miéville, 2005, s.316). Hukukun üstünlüğü ancak bu şekilde değerlendirilebilecektir.

²² Bu pozisyonlar, başka olaylarda karşılıklı değişime de neden olmaktadır. Kosova'nın ayrılması sürecinde tam tersi olarak Rusya, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü savunurken, Batılı güçler son çare ayrılma hakkını savunmuştur.

olarak değil, sömürgeler için rekabetin güçlü ve öngörülemez çıkarlarına göre verilmektedir. Bu husus, 1828’de Rusya ve ABD Portekiz’deki Dom Miguel hükümetini tanıdığında; 1918’de Batılı güçler Bolşevik hükümetini tanımayı reddettiğinde veya 1936’da İtalya ve Almanya Franco rejimini tanıdığında da doğrulanmıştır (Miéville, 2005, s.239). Günümüzde de aynı husus, aşağıda Donetsk ve Luhansk olaylarında görüleceği gibi, etkin olmaya devam etmektedir.

Kosova Sonrası Oluşan Durumu Donetsk ve Luhansk Üzerinden Değerlendirme

Uluslararası hukuk söz konusu olduğunda, daha güçlü olan devlet, hukuk kurallarını kendi yorumunu uygulamak için zorlayıcı kapasiteye sahip, daha güçlü bir kapitalist devleti ima etmektedir. Siyasi ve askeri açıdan eşit olmayan modern dünya sisteminde, güç dağılımı öyle bir hal almıştır ki, bu zorlayıcı yarışın galibi genellikle önceden bellidir. Uluslararası hukuk formu, hukuksal eşitliği ve eşit olmayan şiddeti varsaymaktadır. Bu kapsamda ABD’nin hegemon gücünün temelinde gündeme gelen insani müdahale, önleyici savaş doktrini, koruma sorumluluğu gibi yeni olgular uluslararası hukukun dönüşümüne katkı sağlamış, 19. yüzyıl uluslararası hukukunda meşru olan savaşa başvurma ihtimali bu olgularla meşrulaştırılmıştır.

Diğer taraftan, Çin ve Rusya’nın yükselişi ABD’nin hegemonyasını farklı alanlarda sınamalarla karşı karşıya bırakmaktadır. Rusya ile Çin ilişkilerinin artan seyri Batı’ya karşı farklı bir bloğun oluşmasına neden olmuş, emperyalistler arası rekabeti artırmıştır. Bu durumun tabiatıyla uluslararası hukuka da yansımaları olmuş; ABD tarafından teşkil edilen uluslararası hukuk terimlerinin, Rusya ve Çin tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanımına yol açmıştır.

Nitekim Kosova’da ABD’nin hegemonya olarak sunduğu iddialar, Rusya’nın bölgesel olarak güçlü olduğu yerlerde de benzer şekillerde kullanılmıştır. Kosova’nın tanınması emsal teşkil etmeyen “benzersiz bir vaka” olduğu yönündeki görüş, büyük güç siyasetinin uluslararası hukuk üzerindeki hâkimiyetini de pekiştirmiştir.²³ Zira Kosova’nın tanınması, büyük ölçüde ABD’nin ve Batılı devletlerin desteğine bağlıydı. Benzer şekilde, Rusya’nın rolü olmasaydı Abhazy ve Güney Osetya asla tanınmayacaktı (Caspersen, 2015, s.397). Bu, Kosova sonrası yaşanan karmaşıklığın Rusya tarafından sürdürülmesinin ilk örneklerindedir.

Benzer şekilde Donbas bölgesinde meydana gelen ayrılıkçı iddialar, uluslararası hukuktaki tanıma konusunun YSFC’nin dağılmasıyla başlayan Kosova’yla devam eden belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. 2014’te Kiev’deki “Euromeydan” protestolarının ardından Rusya yanlısı Devlet Başkanı Yanukoviç yönetiminin düşmesiyle, Rusya tarafından Kırım ve Donbas’ta Rus yanlısı halk hareketleri kışkırtılmıştır. Rusya, Kosova örneğini emsal göstererek Kırım’ın Ukrayna’dan ayrılmasına izin veren Kırım referandumunu tanımıştır.²⁴ Nitekim 18 Mart 2014 tarihinde Kırım’ın Rusya’ya bağlanmasıyla başlayan süreç, Ukrayna’nın doğusunda Rus nüfusunun fazla

²³ Kosova’nın 17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı olarak Sırbistan’dan bağımsızlığını ilan etmesi, BM Genel Kurulu’nun, Sırbistan’ın talebi üzerine, UAD’dan bu deklarasyonun uluslararası hukuka uygunluğu konusunda bir danışma görüşü istemesine neden olmuştur. UAD, 22 Haziran 2010 tarihli görüşünde, bu deklarasyonun Kosova’daki BM Misyonunu kuran 1244 (1999) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı, Kosova için Anayasal Çerçeve (2001) veya genel uluslararası hukuk ilkeleriyle uyumsuz olmadığına karar vererek tanımaya ilişkin tartışmaların doruk noktasına taşınmasına neden olmuştur. Uluslararası hukukun Kosova halkına bağımsızlık hakkı verip vermediğini incelemek yerine, Mahkeme, deklarasyonun uygulanabilir herhangi bir yasal kuralı ihlal edip etmediğini incelemiştir (bkz. “The ICJ’s Advisory Opinion on Kosovo”, 2010). Ayrıca (bkz. Wilson, 2009; Arsava, 2012; Dugard, 2013).

²⁴ Kırım, Ukrayna anakarasının güneyinde yer alan bir yarımadadır. Karadeniz’deki stratejik konumu nedeniyle Kırım, yüzyıllar boyunca çeşitli güçler tarafından ele geçirilmeye çalışılmıştır. Rusya, 1783 yılında bölgeyi ilhak etmesinden bu yana, 200 yılın büyük bir bölümünde Kırım’da hâkim güç olmuştur. 1954 yılında dönemin Sovyet Lideri Nikita Khrushchev Kırım’ı Ukrayna’ya hediye etmiştir. Bu transfer, sadakatın bir ödülü olarak ve Ukrayna’nın Rus İmparatorluğu ile birleşmesinin 300. yıldönümü münasebetiyle yapılmıştır (Kramer, t.y.). SSCB’nin dağılmasıyla, birçok kişi Kırım’ın Rusya’ya katılmasını istemiştir ancak bu gerçekleşmemiştir. 1992 yılında Kırım’a Ukrayna içinde özerk bir cumhuriyet statüsü verilmiştir. Temmuz 1993’te Rus parlamentosu, Kırım’ın liman şehri Sivastopol’u “Federal Rus şehri” ilan etmiştir. Bu karar Ukrayna parlamentosu ve Batılı hükümetlerin çoğu tarafından kınanmıştır (Cavandoli, 2016, s.881). Hatta BM Güvenlik Konseyi kararın BM Şartı’na aykırı olduğunu ilan etmiştir (UN Security Council, 1993). Ukrayna ve Rusya arasındaki gerginlik, Budapeşte Memorandumu ile kontrol altına alınmıştır. 1997 yılında Ukrayna ile Rusya Federasyonu arasında Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması imzalanmış, taraflar birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstereceklerini ve aralarındaki sınırların dokunulmaz olduğunu kabul etmişlerdir. Bunun yanı sıra, Rusya’nın Kırım’daki deniz tesislerini uzun süreli kiralamasına ve Sivastopol merkezli iki bağımsız ulusal filo kurmasına izin veren ayrı anlaşmalar da imzalanmıştır (2016, s.881).

olduğu Donbas Bölgesi'ni de hareketlendirmiştir. Ancak Rusya'nın Donetsk ve Luhansk referandumlarına ilişkin tutumu ilk başta bu kadar açık olmasa da sonrasında bağımsızlık ilanlarının tanınması farklı bir süreci başlatmıştır.

İlk olarak ABD'nin Irak müdahalesiyle başlattığı önleyici savaş doktrini kapsamında konunun incelenmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere Soğuk Savaşın bitmesiyle caydırıcılık ve çevreleme politikaları anlamını yitirmiş, 11 Eylül saldırıları sonrasında yeni tehdit, devlet dışı terör örgütleri olarak belirlenmiştir. Bu doktrin haklı savaşı (*casus belli*) gerçekleştirmek için önemli bir işlev görmüştür (Chossudovsky, 2010). Bu çerçevede ABD önderliğinde, tıpkı 19. yüzyılda olduğu gibi emperyalist devletlerin savaşa başvurma olasılığı artmıştır. Zaman zaman kendi kaderini tayin hakkı, meşru müdafaa gibi var olan uluslararası hukuk doktrinleri ile zaman zaman ise insani müdahale, koruma sorumluluğu, önleyici savaş gibi yeni doktrinler geliştirilerek savaşın meşrulaştırılması sağlanmaktadır. Nitekim Rusya, önce Donetsk Halk Cumhuriyeti'nin (DHC) ve Luhansk Halk Cumhuriyeti'nin (LHC) bağımsızlığını tanıyarak bu yapıların, kendi kaderini tayin etme hakkı olduğunu ifade etmiştir.²⁵ Rusya, bu yapıların kendisinden yardım çağrılarında bulunduğunu belirterek bölgeye konuşlanmış, Ukrayna devleti tarafından bu cumhuriyetlere karşı yapılan baskıların Kosova'da olduğu gibi son çare ayrılma hakkını doğurduğunu iddia etmiştir.

Donbas'taki halk hareketlerinin güvenlik güçleriyle çatışmaya başlaması, Rusya destekli DHC ve LHC'nin bağımsızlıklarını ilan etmelerine neden olmuştur. Rusya, Ukrayna sınırında toplanan Rus silahlı kuvvetlerine, ABD'nin birçok coğrafyada kullandığı söylem olan "barışı koruma" görevini vermiştir. Rusya bu bölgeleri, Batı yanlısı Ukrayna yönetiminin baskısı altında yaşayan Rusların yerleri olarak takdim etmiş, Ukrayna yönetiminin bölgede Rusça konuşanlara baskı uyguladığını ve "soykırım" yaptığını iddia etmiştir. Bu kapsamda bu meselenin uluslararası hukuktaki tartışmalı normların sorgulanmasına neden olan birçok boyutu mevcuttur.

Rusya, Ukrayna'yı işgalini meşru müdafaa ilkesine dayandırmaktadır. Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçı yapıları egemen devletler olarak tanıması, bu meşru müdafaa argümanının kendi kaderini tayin hakkıyla desteklediğini göstermektedir. Rusya'nın bu varlıkların kendi kaderini tayin hakkının olduğunu iddia etmesi ve onları devlet olarak tanıması Kosova'nın birçok Batılı devletler tarafından tanınması örneğinde olduğu gibi bir erken tanımadır. Ancak bu sefer erken tanıma kararı, ilhak ile sonuçlanmıştır.

Dahası 24 Şubat 2022 günü Ukrayna'ya karşı "özel bir operasyon" başlatan Rusya, esas amacının kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlamak olduğunu açıklamıştır. Zira işgale giden süreçte Donbas bölgesinde yaşayan bireylere yaygın olarak Rus pasaportu verilmesi dikkatlerden kaçmamaktadır. Nitekim işgalin ardından, yaklaşık 720.000 pasaport Ukrayna'nın doğusundaki insanlara hızlı bir şekilde ulaştırılmıştır ("Putin expands fast-track Russian citizenship to all of Ukraine", 2022). Böylelikle, bölgedeki varlığına kanıt teşkil etmesi amacıyla Ukrayna topraklarında bir "vatandaş" nüfusunun üretilmesi sağlanmıştır. Bu vatandaşları korumaya yönelik iddialar artık Rusya'nın meşruiyet kaynağını oluşturmuştur. Kremlin, aynı yolu daha önce hem Güney Osetya hem de Abhazya bölgesinde 2008'deki işgalden hemen önce, Kırım'da ise 2014 yılında Ukrayna'nın hukuka aykırı ilhakından önce yapmıştı (Green, 2010). Ayrıca Rusya'nın insanlık dramından kaynaklı olarak Ukrayna'ya müdahale ettiğine ilişkin iddiası, tüm emperyalistler tarafından kullanılan klasik bir yöntemdir. Putin, Donbas'taki savunmasız azınlığı korumak, tüm Ukraynalıları onları yöneten yeni Hitlerlerin boyunduruğundan kurtarmak için Ukrayna'daki korkunç savaşı başlattığını iddia etmektedir. ABD tarafından benzer söylemlere Irak ve Kabil bombalanırken de başvurulmuştur. Ancak Batı, kendi eylemlerini

²⁵ Donetsk ve Luhansk, Ukrayna'nın doğusunda Rusya sınırında yer almaktadır. Bu coğrafya bütün olarak Donbas olarak da adlandırılmaktadır. Bölge, Sanayi Devrimi sonrasında kömür üretiminde gelişme göstermiş, demiryolu ağının kurulmasıyla hızlıca gelişmiştir. Hatta 1920 yılından itibaren SSCB'nin büyük sanayi merkezleri burada kurulmuştur. Bölgenin uzay savunma sanayisi için hammadde temin ettiği bilinmektedir. Ayrıca Rus tanklarının üretiminde kullanılan özel demir burada üretilmektedir (Yavuz, 2021; Roth, 2022).

özgürleştirici olarak addederken Rusya'nın hareketlerini zalim bir emperyalist proje olarak tanımlamaktadır. Bu türden iddiaların, BM nezdinde hukuki bir altyapısı yoktur. Vatandaşlarını koruma iddiası daha çok ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra başlatmış olduğu stratejinin bir ürünüdür. Rusya da benzer söylemleri kullanarak Ukrayna'daki askeri tesisler ile havaalanlarını hedef almıştır.

Beklediği zaferi elde edememesi üzerine 2022 yılı Nisan ayından itibaren askeri planlarını güncellemiştir. Bu kapsamda 2014'ten bu yana bir kısmı Rusların desteklediği ayrılıkçıların elinde olan Donetsk ve Luhansk vilayetlerinin tamamının ele geçirilmesine odaklanmıştır. Bu sayede Rusya, Kırım'la Rusya arasındaki kara bağlantısı sağlanmayı amaçlamıştır. Akabinde Rusya, Luhansk bölgesinin tamamının kontrolünü ele geçirmiş ve saldırılarını Donetsk bölgesinde yoğunlaştırmıştır. Buna karşılık Ukrayna tarafı, 29 Ağustos 2022'de ülkenin güneyindeki Herson'a karşı taarruz başlatmıştır. Ayrıca Ukrayna ordusu Harkiv hattında da taarruzunu arttırmış ve hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Rusya, misilleme olarak sivil altyapıya yönelik saldırılarını artırmıştır. Bunun üzerine, Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya bölgeleri 23-27 Eylül 2022 tarihlerinde yapılan referandumlarla ve akabinde Rusya'yla imzalanan katılım anlaşmalarıyla Rusya tarafından ilhak edilmiştir (Abay ve Chirciu, 2022). Rusya'nın bu kararı Venezuela, Nikaragua, Kuzey Kore ve Suriye gibi devletler dışında uluslararası toplum tarafından tanınmamıştır.

Görüldüğü üzere Rusya, Donbas Bölgesi'nde yaşayan Rus nüfusunun güvenliğini koruma iddiasıyla Ukrayna'ya olan işgalini meşrulaştırmıştır. Bu kapsamda öncelikle Rus yanlısı bölgeleri desteklemiş, bir sonraki aşamada bu bölgelerin bağımsızlıklarını tanıyarak uluslararası hukuktaki tanıma doktrininden yararlanmış. Bu sayede ayrılıkçı yapılarla Rus birliklerinin buralarda konuşlandırılmasına izin veren anlaşmalar imzalanmıştır. Dahası 2014'te DHC ve LHC'nin bağımsızlıklarını ilan etmesinin ardından meydana gelen nüfus hareketleri sonucunda nüfus yapısında Ruslar lehine değişiklik olduğu tahmin edilmektedir. Bu vesileyle öncelikle Ukrayna'ya karşı yapılan askeri harekât meşrulaştırılmıştır. Sonrasında buradaki nüfusun kendi kaderini tayin etme hakkı olduğu gerekçesiyle Rusya'ya bağlanması gerçekleştirilmiştir.

Kısacası SSCB'nin dağılmasından sonra uluslararası arenada Rusya'nın güç kaybetmesini fırsat bilen ABD önderliğindeki Batı bloğu, eski Sovyet coğrafyasına doğru ilerlemiş ve NATO'yu Rusya sınırlarına kadar genişletmeye çalışmıştır. ABD emperyalizminin yeni dünya düzeni olarak başlattığı süreçte, Yugoslavya ve Irak gibi bölgelere müdahale etmesi, Batı yanlısı hükümetler kurmak için bir dizi renkli devrimi desteklemesi nihayetinde Rusya'nın sınırlarına yakın askeri tatbikatlar eşliğinde Doğu Avrupa'ya asker konuşlandırılması Rusya'yı provoke etmiştir. NATO'nun genişlemesiyle Rus sermayesinin yatırımı için yarı-sömürge alanlarının ortadan kaldırılması, Rusya'nın ekonomik ve jeopolitik çıkarlarına önemli bir darbedir. Bu nedenle Rusya, ABD'nin küresel bir gerileme yaşadığı dönemi de fırsat bilerek kendisini ciddi bir emperyalist oyuncu olarak dayatma arayışına girmiştir. Nitekim emperyalist bir güç olarak Rusya, ayrılıkçı DHC ve LHC'yi tanıyarak, bir zamanlar Batı'nın yaptığı gibi uluslararası hukuk normlarından yararlanmış. Tanımayı yapılan ilhakin meşrulaştırılmasında bir araç olarak kullanmıştır.

Sonuç

Dünyanın bölünmesi, uluslararası ekonomik ilişkilerin kapitalizmle beraber giderek derinleşmesi, emperyalistler arası rekabetin artması ve dünya ekonomisindeki dengesiz büyüme gibi gelişmeler uluslararası hukukun yapısında değişikliklere neden olmaktadır. Bu kapsamda, emperyalist devletlerin çıkarları doğrultusunda uluslararası hukukta yeni normlar türemektedir.

Emperyalistler müdahale ettikleri ülkelerde kendi hukuklarını tatbik etmek ve kendi menfaatini kendi ülkesindeki gibi orada da korumak istemektedirler. Bunun için ilgili devletlerde uyumlaştırma süreçleri başlatırlar ve bunları daha çok uluslararası antlaşmalar yoluyla icra etmektedirler (Özdemir, 2011, s.162). YSFC örneğinde olduğu gibi uyumlaştırma süreçlerinin başlatılması için yeni oluşan devletleri tanıma yoluna gidilmiştir. Böylelikle esas amaç olan sermayenin üretiminin ve dolaşımının sağlanması için gerekli düzenlemelerin ilgili ülkelerde tatbik edilmesinin önü açılmıştır. Ancak emperyalizm bu süreçlerin yürütülmesinde her zaman tanıma doktrinini kullanmamaktadır. Örneğin; İngiltere, Fransa ve ABD, 1848'de kurulan birçok liberal hükümeti tanımak için acele etmemiş, karşı müdahale ihtimalinin olduğu durumlarda olaya karışmaktan imtina etmiştir. Yine de gerek hükümetlerin tanınmasıyla yeni bir rejimin hayatta kalma şansının olabileceği veya bir devletin resmi bağımsızlığının tanınmasının emperyalizmin bir parçası olabileceği inkâr edilemeyecektir.

Tarihte Fransa'nın ABD'yi tanınması, yalnızca gerçeklerin nesnel bir şekilde kabul edilmesi değildir. Değişen duruma karşı siyasi bir tepki ve İngiliz gücünü baltalamak için tasarlanmış müdahaleci bir eylemdir. Rusya'nın Donbas ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerini tanınması da benzer saikler içermektedir. Batı'nın Ukrayna'ya ilişkin yayılcı politikalarına verilen bir cevaptır. Nitekim Rusya'nın yalnızca ayrılıkçı yapılarla yetinmeyip Ukrayna'ya doğrudan askeri müdahalede bulunması bunu açıkça göstermiştir. Buradan hareketle tanımanın tıpkı 19. yüzyılda olduğu gibi işgal hukukunun bir aracı olarak kullanıldığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Tanıma doktrini, ABD'nin 19. yüzyılda Latin Amerika ülkelerini tanınması veya sömürge tasfiyesi sonucunda eski sömürge topraklarının tanınması sürecinde olduğu gibi emperyalist politikalara uygun olarak şekillenmektedir. Benzer şekilde Donbas ve Luhansk'ın Rusya tarafından tanınması Rusya'nın bölgeye ilişkin emperyalist çıkarlarından kaynaklanmaktadır. Farklı çıkarları olan devletler "tanımama doktrinini" kullanarak kendi çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Bu kapsamda tanıma kararı, devletler tarafından herhangi bir uluslararası ilkeye uygun olarak değil, emperyalistlere has rekabetin güçlü ve öngörülemez çıkarlarına göre verilmektedir. Tanıma, yeni işgal biçimlerinin meşruluğunu sağlamak için kullanılmakta, diğer bir deyişle emperyalist politikaların önemli bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak unutmamak gerekir ki tanımanın sağlanıp sağlanmayacağına ilişkin yekpare bir emperyalist gündem yoktur. Emperyalizmin uluslararası düzeni; emperyalistler arası rekabetten, sert çekişmelerden, anlaşmazlıklardan, reel politikten, başarıların yanı sıra hatalar ve başarısızlıklardan oluşan bir düzendir. Bu kapsamda, neredeyse tüm büyük güçler, diğer ülkelere baskı yapmak için tanıma kurumunu kullanmanın cazibesine yenik düşmüştür ve düşmeye de devam edecektir.

Kaynakça

- Abay, E. G. ve Chirciu, D. (2022, Eylül 30). *Putin, Ukrayna'nın Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya bölgelerinin Rusya'ya bağlanmasına yönelik anlaşmaları imzaladı*. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putin-ukrayna-nin-donetsk-luhansk-herson-ve-zaporijya-bolgelerinin-rusyaya-baglanmasina-yonelik-anlasmalari-imzaladi/2699143>
- Anghie, A. (2004). *Imperialism, sovereignty and the making of international law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Armaoğlu, F. (2019). *19. yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914)* (18. bs.). İstanbul: Kronik.

- Arsava, A. F. (2012). Kosova, Abhazya, Güney Osetya ve uluslararası ayrılma (secession) hakkı. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 8(29), 1-22. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/128638/>
- Azarkan, E. (2016). Devletlerin tanınmasında dönüm noktaları: Badinter komisyonu ve Kosova'nın tanınması. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 143-184. <https://doi.org/10.21492/inuhfd.239940>
- Bina, C. ve Yaghmaian, B. (1990). Post-war global accumulation and the transnationalisation of capital. *Review of Radical Political Economy*, 22(1), 78-97. <https://doi.org/10.1177/0309816891043001>
- Bowring, B. (2008). Positivism versus self-determination: the contradictions of Soviet international law. İçinde S. Marks (Ed.), *International law on the left* (s.133-168). Cambridge: Cambridge University Press.
- Brownlie, I. (1982). Recognition in theory and practice. *British Yearbook of International Law*, 53(1), 197-211. <https://doi.org/10.1093/bybil/53.1.197>
- Brownlie, I. (1990). *Principles of public international law* (4. bs.). Oxford: Clarendon Press.
- Buharin, N. (2005). *Emperyalizm ve dünya ekonomisi* (Çev. U. S. Akalın). İstanbul: Bağlam.
- Caplan, R. (2005). *Europe and the recognition of new states in Yugoslavia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caspersen, N. (2015). The pursuit of international recognition after Kosovo. *Global Governance*, 21(3), 393-412. <https://doi.org/10.1163/19426720-02103004>
- Cavandoli, S. (2016). The unresolved dilemma of self-determination: Crimea, Donetsk and Luhansk. *The International Journal of Human Rights*, 20(7), 875-892. <https://doi.org/10.1080/13642987.2016.1192533>
- Chimni, B. S. (2017). *International law and world order: a critique of contemporary approaches* (2. bs.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Claudin, F. (1990). *Komintern'den Kominform'a - cilt I* (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Belge Yayınları.
- Crawford, J. (2006). *The creation of states in international law* (2. bs.). Oxford: Clarendon Press.
- Crawford, J. (2019). *Brownlie's principles of public international law* (9. bs.). Oxford: Oxford University Press.
- Çakmak, C. (2014). *Uluslararası hukuk: giriş, teori ve uygulama bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Declaration on the "Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union" and "Declaration on Yugoslavia". (1991, December 16). Brüksel: EPC Press Releases. Extraordinary EPC Ministerial Meeting.
- Denk, E. (2011). Uluslararası hukukun dayanağına ilişkin görüşlerin dönemsellikleri sorunu: doğal hukuk görüşü örneği. *Bilgi Strateji*, 3(5), 99-126. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/43496>

- Dugard, J. (2013). *The secession of states and their recognition in the wake of Kosovo*. Leiden: Martinus Nijhoff.
- Dugard, J. and Raic, D. (2006). The role of recognition in the law and practice of secession. İçinde M. G. Kohen (Ed.), *Secession: international law perspectives* (s. 94-137). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fabry, M. (2010). *Recognizing states: international society and the establishment of new states since 1776*. Oxford: Oxford University Press.
- Grant, T. D. (1998). Defining statehood: the Montevideo Convention and its discontents. *Columbia Journal of Transnational Law*, 37(2), 403-458. Erişim adresi: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/cjtl37&div=19&id=&page=>
- Grant, T. D. (1999). *The recognition of states: law and practice in debate and evolution*. New York: Greenwood Publishing Group.
- Green, J. A. (2010). Passportisation, peacekeepers and proportionality: the Russian claim of the protection of nationals abroad in self-defence. İçinde J. A. Green and C. P. M. Waters (Eds.), *Conflict in the Caucasus implications for international legal order* (s. 54-80). Palgrave Macmillan.
- Harvey, D. (2007). In what ways is ‘the new imperialism’ really new?. *Historical Materialism*, 15(3), 57-70. <https://doi.org/10.1163/156920607x225870>
- Hill, C. (2018). *Reformation to industrial revolution 1530 - 1780* (3. bs.). London and New York: Verso.
- International Court of Justice. (2010, July 22). *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo. Advisory opinion*. Erişim adresi: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/141/16012.pdf>
- İngiliz yargısı, Venezuela altınlarının Maduro yönetimine verilmesini reddetti. (2022, Temmuz 29). Euronews. <https://tr.euronews.com/2022/07/29/ingiliz-yargisi-venezuela-altinlarinin-maduro-yonetimine-verilmesini-reddetti> (Erişim tarihi: 20.11.2023).
- Jackson, R. H. (1990). *Quasi-states sovereignty, international relations and the Third World*. Cambridge University Press.
- Kautsky, K. (1970). Ultra-imperialism. *New Left Review*, 59, 41-60.
- Korotkyi, T. and Hendel, N. (2018). The legal status of the Donetsk and Luhansk “peoples’ republics”. İçinde S.Sayapin and E. Tsybulenko (Eds.), *The use of force against Ukraine and international law* (s. 145-170). The Hague: TMC Asser Press.
- Koskenniemi, M. (2011). *The politics of international law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing.
- Kramer, M. (t.y.). *The transfer of the Crimea from Soviet Russia to Soviet Ukraine, 1954*. Wilson Center. No. 47. Erişim adresi: <http://www.wilsoncenter.org/publication/why-did-russia-give-away-crimeasixty-years-ago>

- Lawrence, T. J. (1923). *The principles of international law*. DC Heath & Company.
- Lenin, V. I. (1995). *Doğu'da ulusal kurtuluş hareketleri* (Çev. T. Ağaoğlu). İstanbul: Belge Yayınları.
- Lenin, V. I. (2009). *Emperyalizm: kapitalizmin en yüksek aşaması*. Ankara: Sol Yayınları.
- Luxemburg, R. (2003). *The accumulation of capital* (Çev. A. Schwarzschild). London and New York: Routledge.
- Marx, K. (2003). *Kapital kapitalist üretimin eleştirel bir tahlili - I. cilt* (Çev. A. Bilgi) (3. bs.). Eriş Yayınları.
- Miéville, C. (2005). *Between equal rights: a marxist theory of international law*. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Montevideo Convention on the right and duties of states. (1933, December 26). Erişim adresi: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>
- Neff, S. C. (2003). A short history of international law. İçinde M. D. Evans (Ed.), *International law* (s. 31-58). Oxford University Press.
- Neocleous, M. (2012). International law as primitive accumulation; or, the secret of systematic colonization. *The European Journal of International Law*, (23)4, 941-962. <https://doi.org/10.1093/ejil/chs068>
- Özdemir, A. M. (2011). *Güç, buyruk, düzen*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özdemir, A. M. (2014). *Kolektif emperyalizm*. İçinde A. M. Özdemir (Der.), *Mağribden maşrika dönüşümün ekonomi politiği* (s.29-92). Ankara: İmge Kitabevi.
- Öztürk, Ö. (2006). Emperyalizm kuramları ve sermayenin uluslararasılaşması. İçinde D. Yılmaz, F. Akyüz, F. Ercan, K. R. Yılmaz, T. Tören, Ü. Akçay (Der.), *Kapitalizmi anlamak* (s. 213-277). Ankara: Dipnot.
- Panitch, L. ve Gindin, S. (2004). Global capitalism and American empire. *Socialist Register*, 4, 1-42. Erişim adresi: <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/5809/2705>
- Pazarcı, H. (2019). *Uluslararası hukuk dersleri III. kitap* (6. bs.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Putin expands fast-track Russian citizenship to all of Ukraine. (2022, July 11). Aljazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/11/putin-expands-fast-track-russian-citizenship-to-all-of-ukraine> (Erişim tarihi: 20.11.2023).
- Radan, P. (2002). *The break-up of Yugoslavia and international law*. London and New York: Routledge.
- Raic, D. (2002). *Statehood and the law of self-determination*. The Hague / London / New York: Kluwer Law International.
- Roth, A. (2022, February 17). *What is the background to the separatist attack in East Ukraine?*. Guardian. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/17/what-is-the-background-to-the-separatists-attack-in-east-ukraine>

- Ryngaert, C. and Sobrie, S. (2011). Recognition of states: international law of realpolitik? *Leiden Journal of International Law*, 24, 467-490. <https://doi.org/10.1017/S0922156511000100>
- Shaw, M. N. (2018). *Uluslararası hukuk* (Çev./Ed. İ. Kaya vd.) (8. bs.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Sune, E. (2017). Emperyalizm kuramları ve uluslararası ilişkiler. İçinde F. Yalvaç (Der.), *Tarihsel materyalizm ve uluslararası ilişkiler: temel tartışmalar ve kavramlar* (s. 83-118). Ankara: İmge Kitabevi.
- Talmon, S. (2005). The constitutive versus the declaratory theory of recognition. tertium non datur?. *British Yearbook of International Law*, 75(1), 101-181. <https://doi.org/10.1093/bybil/75.1.101>
- The Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2008, August 26). Statement by the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Erişim adresi: https://mid.ru/en/press_service/spokesman/official_statement/1600343/
- US Department of States Archieve. (2008, February 18). *U.S. recognizes Kosovo as independent state*. Erişim adresi: <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/02/100973.htm>
- Wallerstein, I. (2014). *Dünya sistemleri analizi bir giriş*. İstanbul: bgst Yayınları.
- Warbrick, C. (2003). States and recognition in international law. İçinde M. D. Evans (Ed.), *International law* (s. 205-267). Oxford University Press.
- Wilson, G. (2009). Self-determination, recognition and the problem of Kosovo. *Netherlands International Law Review*, 56(3), 455-481. <https://doi.org/10.1017/S0165070X09004550>
- Yavuz, T. (2021, Kasım 17). *Rusya'nın Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki nüfuzu artıyor*. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-ukraynanin-donbas-bolgesindeki-nufuzu-artiyor/2423016>

Extended Abstract

Purpose

This study aims to explain the effects of political economy on the recognition of states. It emphasizes the importance of capitalist state transformations and its reflections on international law especially on “recognition of states” as one of the important topics of international law. In international law, recognition is very important for the admission of states as well as newly emerging or newly independent entities or separatist claims into the international system. By highlighting the importance of recognition process, this study aims to show the differences in practice and theory once again. In addition to all these, it aims to provide information about the recent claims in Donbas region and their legal juridical status. Thus, the importance of recognition in the context of imperialist policies will be revealed.

Design and Methodology

The research study was conducted using the qualitative research method of “secondary data analysis” through deductive reasoning. The sources used in the study include books on international law and agreements (such as Montevideo Convention, UN Charter etc.), research reports from International Law Association, articles by field experts and international lawyers, decisions by the International Court of Justice (ICJ) on the subject and the opinions of the Badinter Arbitration Committee of the European Political Community. For political economic periodization of international law, Chimni’s 2017 book was used. In addition, the books or articles of other authors (such as Anghie, Miéville, Koskenniemi) belonging to critical thinking were utilized.

The selected sources encompass a wide range of materials, including scholarly works, institutional reports, and judgments issued by international courts. This approach ensures the inclusion of diverse perspectives and a comprehensive analysis of the subject matter. The analysis is based on the interpretation and synthesis of existing information, enabling a comprehensive examination of the research topic within the scope of the available secondary data.

First, the historical transformations of international law are analysed together with the changes in capitalist modes of production. Then the role of the ‘recognition’ in these processes is shown. Second, the interpretative approach will be reinforced by using Kosovo and Donetsk and Lugansk. In this framework, the post-Cold War legitimization of Kosovo’s recognition as remedial secession is chosen to illustrate the transformations in the doctrine of recognition. Thus, the weakness of the doctrinal theories of recognition will be seen once again with this example. Secondly, the current situation in Donbas region will be used to show the close relationship between imperial policies and recognition. By following a critical perspective throughout the study, the political economy axis of the subject will be strengthened with these examples.

Findings

In the literature, two main approaches, namely declaratory and constitutive, are referred in the theoretical explanations of recognition. While the declaratory theory argues that recognition by other states does not create a condition for the existence of a state, the constitutive theory considers the recognition of a state as the vital element of its international legal personality. Beyond these two, the recognition of states continues to constitute a controversial issue in international law. Indeed, recent developments have brought the debate on the recognition of states back to surface and have reflected the differences in practice and theory. Starting with the admission of former Soviet states to the international community, debates reached the highest point during

the Yugoslavia's disintegration process. New conditions imposed on the states, seceded from Yugoslavia raised doubts about the declaratory nature of recognition, which was dominant in theory, and strengthened the hand of the constitutive theory. On the other hand, in literature, many studies on recognition have focused on whether recognition is constitutive or declaratory, which has pushed the practical dimension of recognition into background. However, in practice, the recognition of states is not a simple process as it seems. It has political-economic meanings as well as legal ones. For this reason, the transformations that the capitalist state form has undergone from past to present, together with its reflections in international law, have a great impact on the issue of recognition as well. The unilateral secession of Kosovo from Serbia has revealed this aspect of recognition, in other words, its connection with imperialist policies. The developments in Donetsk and Luhansk, which are among the current issues on the international agenda today, are also the result of imperialist policies based on the Kosovo example. As the Western states did in Kosovo, the notion of recognition was used by Russia in Ukraine to realize its regional interests. Moreover, the method of resorting to the law of occupation, which was more frequently used by US imperialism after the September 11 attacks, has been used by Russia in Ukraine in order to reassert its regional power.

Research Limitations

Recognition of states is one of the most complex issues of international law. Due to the complex nature of international relations, it is very difficult to set a standard for recognition process and criteria for statehood. In order to understand the recognition of states, it is necessary to examine the entity called the state. However, the aim of the study is not to provide a conceptual definition of what the state is, but to show the place of international law in the connection of the so-called state structure with capitalist relations of production and to indicate its relationship with the issue of recognition. For this reason, theories of the state will not be examined in detail, but rather the impact of imperialist policies on the issue of recognition will be focused. The use of recognition in imperialist policies will be explained through the recent developments in the Donbas region.

Implications

In parallel with the transformations in international law, the recognition of newly established states has become very important for these states to have rights and obligations in the international arena.

Recent developments in the international arena have revealed that recognition, which is basically an international law concept, also has a political economy dimension. The relationship of this issue with the state and its role in capitalist production processes is ignored.

It is not always possible for a political community that meets the conditions for statehood to be automatically recognized as a state. The degree of articulation of the state in question with capitalist relations of production or the reflections of imperialist policies on the relevant state affect the recognition process. At this point, discourses such as the rule of law, democracy, human rights and the sanctity of property, which are frequently heard in the international arena, are used for recognition.

Originality/Value

Looking at the literature it is seen that studies on recognition are mostly theoretical in nature by utilizing the international law, and lack of the political economy perspective. They generally focus on the legal dimension

of recognition, while the explanations regarding its theoretical dimension are based on the dominant paradigm and remain only descriptive in nature. However, it is known that the notion of recognition has changed its form in connection with the elements brought by the current neo-liberal order. This study aims to contribute to the literature by providing a critical perspective in the context of political economy or by drawing more attention to the political economy dimension of the issue. In order to understand the nature of international relations, it is necessary to analyse not only the situations arising from power relations but also all social processes arising from relations of production.

Relationship between the nation states and the social formations, the transformations created in the state apparatus by the reproduction of these relations in connection with the global system, and the reflection of this in international arena, especially in international law, should not be ruled out while explaining the issue of recognition.

Araştırmacı Katkısı: şaduman Ceren MABOÇOĞLU (%100).